

Dejiny
tesárskej farnosti

*Soznam tesársckch farárov
(- 1397 – 1937 -)*

	1397	<i>Prvá spomienka jestvovania fary</i>
	1438	<i>Mikuláš, farár</i>
1450	- 1483	<i>Fara uprázdnená</i>
	1560	<i>Adam z Putneku, farár</i>
	1616	<i>Vavrinec Osychka, „</i>
	1630	<i>Martin Maróthy „</i>
1641	-	<i>Ján Jakostovič „</i>
	- 1663	<i>Abraham Husár „</i>
1663	- 1679	<i>Fara uprázdnená</i>
	1679	<i>Ján Kostka, farár</i>
1679	- 1684	<i>Ján Námešný „</i>
1684	- 1686	<i>Pavel Haszkó, „</i>
1687	- 1688	<i>Adam Magdalen Chynoranský, farár</i>
1688	- 1713	<i>Ján Juraj Husár, dekan-farár</i>
1714	- 1747	<i>Pavel Thomanek, „ „</i>
1747	- 1748	<i>Jozef Štefan Kračún, farár</i>
1749	- 1759	<i>ThDr. Jozef Helmich, „</i>
1759	- 1789	<i>Matej Brnolák, „</i>
1789	- 1825	<i>Ján Rajczy, dekan-farár</i>
1825	- 1867	<i>Štefan Thebery, farár</i>
1867	- 1887	<i>Ignác Scolary, dekan-farár, a čest. kanoník ostrih.</i>
1887	- 1908	<i>Ondrej Kormanovič, dekan-farár</i>
1908	- 1931	<i>Ján Novotný, dekan-farár, kanoník trnavský</i>
1931	-	<i>Ludovít Mészáros, dekan-farár</i>

Pramene a literatúra:

- Péterffy:* *Sacra concillia Hungariae (1742)*
Mathias Bel: *Notilia Hungariae novae geografica historica (1742)*
F. Kazy: *Historia Hungariae*
G. Fejér: *Codex diplomaticus Hungariae*
F. Weiser S.J.: *Litterae authenticae*
Schmitth: *Archiepiscopi Strigonienses*
— *Memoria Episcopatus Nitriensis*
A. Reesch: *Universalis schematismus Ecclesiasticus 1842/3*
A. Vályi: *Magyarországnak leirása*
N. Knauz: *A. Garan- Melletti Szent-Benedeki apátság*
” ” *Monumenta strigoniensia*
— *Monografia „Bars Varmegye“*
L. Némethy: *Series parochiarum et parochorum.*
F. Kollányi: *Esztergomi kononokok (1100-1900)*
M. Matunák: *Érsekújvár a török uralom alatt*
A. Zelliger: *Pantheon Tyrnaviense*
Dr. Chaloupecký: *Staré Slovensko.*
— *Dejiny biskupstva nitrianského*
T. Haiczl: *A. Garamszentbenedeki apátság története*
— *Matriky tesárskej farnosti*
— *Historické pojednania v časopisoch.*
— *Kanonické vizitácie tesárskej farnosti*

1. Historické záznamy o Tesároch n/Ž. pred založením fary.

Žitavská dolina, aspoň jej stredná a južná čiastka, už v najstarších dobách, ešte pred príchodom Maďarov, bola obydlená. Jej úrodná pôda a susedstvo s údolím rieky Nitry, jako i samým nitrianskym hradom, kniežacím to sídlom, lákala väčšinou roľníctvu už oddávajúci sa slovenský ľud. Kedy alebo či už pred príchodom Maďarov na brehu rieky Žitavy bola založená osada, ktorá sa teraz menuje Tesáry n/Žitavou, na základe listinných záznamov dokazovať nemôžeme, pretože z doby slovanskej zachovalo sa nám len veľmi málo písomných pamiatok jednajúcich o osadách. Keď chceme zisťovať pôvod tejto osady, musíme si všímať najprv jej pomenovania, poťažne siahnuť po dôkazoch archeologických. Univ. prof. Dr. Chaloupecký vo svojej knihe „Staré Slovensko“, na základe donačnej listiny z r. 1075, rozoberá názov obce Tesáry n/Žitavou, zároveň ho srovnáva s názvom moravskej osady Těšany a vyslovuje sa za starý slovanský pôvod tejto obce. Túto mienku tiež potvrdzujú i iné názvy osady – villa Tazzar, ubi est decem domos carpentariorum; Tezer; Tessar; Thazar atď – pochádzajúce zo slovenského slova tesár (lat. carpentarius), ktoré sa v starých listinách v rozličných formách vyskytujú. Môžeme tiež pripomenúť vykopávky niekoľkých hlinených popelníc, dýk a iných primitívnych nástrojov nájdených v tesárskom chotári pri stavbe dráhy Zlaté Moravce – Zbehy, jako i niekoľko krokov otiaľ ležiacu mohylu zvanú „Homôlka“, ktoré pripomínajú v Tesároch prastaré slovanské bydlisko. Preto právom môžeme tvrdiť, že Tesáry n/Žitavou sú jednou z najstarších osád požitavskej doliny, ktoré

jestvovaly už v dobe Svätoplukovej.

Príchod Maďarov do ríše veľkomoravskej spôsobil, že južná čiastka Žitavskej doliny hneď po roku 900 bola nimi zaujatá. Keďže Slováci usídlení v Požitavsku nemohli sami odolať náporu stále na sever tlačiacich sa Maďarov, povolali si na pomoc susedných Moravanov, Slezanov a Nemcov. Takto vznikly boje o žitavskú dolinu, ktoré trvaly celé storočie. Až sv. Štefan okolo roku 1000 pomery urovnal uvedením zemskeho sriadenia dľa vzoru slovanskeho. Tým sa stalo, že i Slovákmi na pomoc povolani Moravania, Slezania a Nemci usídlili sa trvale v hornej čiastke žitavskej doliny, založili si vlastné osady a tak vznikly terajšie Slažany (prv Sležany) od Slezanov, Moravce od Moravanov, Nemce a Nemčiňany od Nemcov (Vid': Dr. Chaloupecký: „Staré Slovensko“)

Tesáry byly najsevernejšou osadou v požitavskej doline, ktorá bola obsadená Maďarmi. Príčina obsadenia tejto osady spočívala v tom, že v nej bydleli pre vtedajšiu dobu veľmi dôležití remeselníci tesári, ktorých už starí Slovania užívali pri stavbe mostov, dedín a hradov. Rozšírením sa kresťanstva ich dôležitosť vstúpala, pretože počali ich užívať i pri stavbe drevených kostolov a kaplniek. Známe sú kaplnky, ktoré vystavali vo Dvôroch n/Žit. (- in villa hudwordiensium capella sancti Martini – vid': Mon. Strig. I. 54) a drevená kaplnka v Kňaziciach (- capella lignea Betac Virginis Mariac de villa Knesech – vid': Monumenta Strig. I. 58.)

Až do roku 1075 Tesáry patřily k majetku samého uhorského krále. Od roku 1075 stávají sa majetkom benedických opátov a to nielen pozemky patriace osade, lež celá osada i so spomenutými už tesármí, ktorí v tej dobe obývali desať domov. V tomto roku - 1075 - Geiza II. (1075 –1077), kráľ uhorský, dal vystavať na pustej skale nad Hronom kláštor, ktorý zakladajúcou a donačnou listinou z roku 1075 venoval rádu benediktínskému. Toto nové benediktínske opátstvo bolo obdarované spomenutou zakladajúcou listinou nielen samým kláštorom, ale i majetkami, ktoré sa rozkladaly takmer po celej župe tekovskej. Medzi majetkami, ktoré boli darované opátovi, byly i Tesáry a v donačnej listine spomínajú sa nasledujúcimi slovami: „Ego Magnus qui et Geiza, Gratia Dei Pannoniorum rex consecratus, ... dedi eciam uillam bissenorum ad arandum, nomine tazzar, super sitona, cum terra xx aratorum, et magnam siluam nersus orientalem et meridionalem plagam cum pratis et pascuis, et decem domos carpentariorum, terminatam propriis terminis (vid: Monum. Strig. I.54.) Slovensky: „Ja Magnus, ktorý i Geiza (sa menujem), z milosti Božej posvätený kráľ Panončanov... dal som tiež (opátstvu sv. Benedikta) do úžitku bissenú osadu menom Tesáry nad Žitavou, s pôdou dvaciatych aratrov (- 1 arater je pôda, ktorá sa dala obrobit' jedným pluhom ťahaným párom koní. Aratrum = pluh -) ohraničenú vlastnými medzníkmi a veľký les smerom východným; smerom južným s lúkami a pasienkami, a desať

domov tesárskych.“ Toto je prvá písomná pamiatka, ktorá spomína Tesáry už jako osadu v požitavskej doline. Je to jedna z najstarších listín, jednajúcich o Slovensku, ktorá sa nám zachovala. Dlhé roky bola uchovávaná v kláštornom archíve v Sv. Benedíku, až v r. 1882 ju preniesli i s archívom do Ostrihoma. Podľa nej Tesáry v r. 1075 spomínajú sa už jako osada zaujatá Bissénmi. Bisséni (nazývaní tiež Pečenehovia) boli mongolský kmeň, ktorý prišiel okolo roku 900 po Kr. s Maďarmi pod vodcovstvom Arpáda do ríše veľkomoravskej a bol usídlený jako pohraničiar sky kmeň, aby bránil hranice Maďarov proti cudzím vpádom. Citované slová listiny mimo toho, že nimi je veľmi dobre vystihnutá lokalizácia Tesár, slúžia i za dôkaz, že Mlyňany, ktoré ležia v bezprostrednej blízkosti Tesár, v roku 1075 ešte nejestvovaly, pretože na juh od Tesár spomínajú sa lúky a pasienky.

Druhykrát obec Tesáry, vlastne tesársky majer - „predium tessar“ - spomína sa až v roku 1209. Zo dňa 15. mája 1209 zachovala sa totiž listina, ktorou pápež Innocenc III. opátstvo sv. Benedíka pri Hrone prijma pod svoj protektorát a jeho majetky potvrdzuje. (Vid: Mon. Strig. I. 599). Obec Tesary, ktorá r. 1075 celá bola daná opátstvu do úžitku, nespomína sa už v tejto listine jako opátsky majetok, ale len určitá čiastka z tesárskeho majetku, ktorá trvale bola darovaná kláštoru, a z ktorej utvoril sa majer, neskoršie pomenovaný Nádaš.

Z tohoto roku (1209) zachovala sa tiež iná listina, ktorá spomína v Tesároch zvláštny druh slobodných

občanov a menuje ich: „iobagiones servientes in equo proprio, qui vulgo luosiesag (= lovasság) dicuntur“ - „iobagiones, slúžiaci na vlastnom koni, ktorí všeobecne menujú sa jazdcami.“ Títo jazdci, predtým slobodní občania Tesár, dobrovolne sa prihlásili do služieb benedických opátov, za čo dostali dedične do úžitku tesárske opátske majetky a bolo im povolené pri oslavách a vo vojne jazdiť na vlastnom koni, čo bolo v stredoveku povolené len privilegovaným občanom. Takýto jazdci na Požitavsku bydleli len v Tesároch, vo Veľkých a v Malých (Myková Ves) Slepčanoch. Ich povinnosti boli nasledujúce: Každoročne museli opátovi platiť po dve „pondera“ alebo po dvacať denárov. Každý rok, na konci žatvy, slavnostne museli prijať v Tesároch alebo v Slepčanoch svätobenedického opáta; darovať mu každý jednu ošípanú, chlieb z novej úrody, pivo z nového jačmeňa a obrok pre opátove kone. Keď kráľ navštívil benedický kláštor, opátovi museli poskytnúť potrebné veci pre pohostenie kráľa. Na sviatok sv. Benedikta museli dať opátovi dve ovce a kedykoľvek opustil kláštor, museli ho doprevádzať na koňoch, jako osobná stráž. (Vid': N. Knauz: A. Garan – Melletti Szent – Benedeki apatság – str. 204). Tesárski jazdci boli potomkovia už z roku 1075 známych tesarov, ktorí stali sa slobodní občania Tesár. V listine z roku 1209 spomína sa náčelník tesárskych a slepčianskych jazdcov Comes Jacobus de Tezer a jeden z tesárskych jazdcov: Michal syn Lenstachiov (Vid': Mon. Strig. I. 640) Slepčianskych jazdcov vid' neskoršie.

Pozdejšie spomínajú sa Tesáry ešte niekoľkokrát v nasledujúcich listinách zachovaných v benedickom archíve, nateraz v Ostrihome: Podľa listiny z roku 1314 Pavel II., benedický opát, dal do prenajmu nitrianskej kapitule v Tesároch 300 jutár pôdy (Vid'. N. Knauz: A. Garan – Melletti Sz. – B. apátság str. 69). Z roku 1350 zachovala sa listina, ktorá jedná o spore medzi Mikulášom Nádorom a Pereym o majetky v Tesároch. (tam str. 73). V roku 1366 Tesárania vypovedali službu benedickému opátovi. Usilovali sa, aby to isté učinili i Mlyňania. Keď títo Tesáranov neposlúchli, vzniklo medzi nimi nepriateľstvo a bitka, v ktorej boli zabití dvaja Mlyňania, ktorí boli v službe benedického opáta. Opát zaprávotil celú tesársku obec. Tesárania pravotu prehrali a boli odsúdení opátovi každoročne platiť 4 marky, za zavraždených Mlyňanov. (tamže str. 214) Podobne sa spomínajú Tesáry v roku 1374, kedy tunajšie majetky, ktoré patrily kláštoru sv. Benedikta, v spore bránil opát Henrik III. (tam 76).

2. Náboženské pomery Tesár do tureckých vojen.

Historia Slovanov nás učí, že už v IX. st. pôsobením sv. Cyrila a Methoda, viera Kristova rozšírila sa po celej ríši veľkomoravskej. Jestli už v tejto dobe jestvovala naša obec, celkom odôvodnené by bolo tvrdenie, že naši slovanskí predkovia od týchto

svätcov alebo ich žiakov prijali vieru Kristovu. Ved' majetky kláštora na Hore zuberskej (terajší Zobor), ktorý založil Svätopluk a obnovil sv. Štefan, už v najstaršej dobe siahaly až po rieku Žitavu (vid' Chaloupecký: Staré Slovensko). Preto nemysliteľné by bolo, žeby obyvateľstvo územia, patriaceho ku kláštoru, zostalo pohanské. Keď po sv. Štefanovi celá požitavská dolina stala sa majetkom kráľovským, kresťanstvo šírilo sa sem (- už rítom latinským, narozdiel od doteraz užívaného rítu slovanského, rozširovaného z kláštora zuberského) mníchmi prichádzajúcimi z novozaloženého benediktínskeho kláštora na Pannonskej hore.

Po založení opátstva vo Sv. Benedíku (1075), Tesáry stávajú sa akousi filialkou benedického kláštora. Užší vzťah medzi benedickým kláštrom a Tesármí nejaví sa len v každoročnom príchode samého opáta do tejto obce, ale i privilegiom neskorších tesárskych farárov, ktoré spočívalo v tom, že tesárski farári mali hlasovacie právo a vrchný dozor sverený ostrihomským arcibiskupom pri voľbe benedického opáta (Ex Nobis Georgii Palkovič).

Keď bola založená v Tesároch fara iste nevieme. Zdá sa, že za Bélu IV. (1235-70), ktorý po vpáde Tatarov v ostrihomskej diecezi sriadil viacero fár. V r. 1397 ostrihomská kapitula vydala „Štatut“, v ktorom sú zaznamenané všetky fary ostrihomskej diecezi. Tuná spomína sa tesárska fara medzi najstaršími farami diecezi. (vid' Péterfy: Stat. capit. strigon.) Záznamy, ktoré by spomínaly prvých tesár-

ských farárov podľa mena, nezachovali sa nám. Prvýkrát spomína sa tesársky farár podľa mena až v r. 1438. Z tohoto roku zachovala sa listina, ktorá jedná o voľbe opáta vo Sv. Benedíku, za vrchného dozoru tesárskeho farára Mikuláša. (Ex Nobis Georgii Palkovič).

Z roku 1454 zachoval sa soznam posluchačov viedenskej univerzity, v ktorom sa spomína „Petrus de Thassar“ (Peter z Tesár), jako jediný výborný poslucháč viedenskej univerzity z celej župy tekovskej.

Po roku 1450 tesárska fara, jako i ostatné fary južného a stredného Slovenska dostaly sa do smutného stavu. Husiti totiž zmocnili sa množstva katolíckych dedín, ktoré vydrancovali a spustošili. Tesárska fara v tejto dobe cez celé desaťročia zostala neobsadená. Až v roku 1483 spomína sa jej opätovné obsadenie, kedy i benedický opát opäť vrátil sa do Benedíka a zneuctený kláštorňý chrám opäť benedikoval.

Ďalej sa Tesáry spomínajú v roku 1489, kedy benedický opát právotil sa s Forgáčovcami a s rodinou Čechov o tesárske majetky.

3. Tesáry za tureckých vojen.

Po bitke u Moháča Turci dostali sa tiež na terajšie územie Slovenska. Južnú čiastku úplne spustošili. Požitavsko a Pohronsko viackrát bolo Turkami vyplienené. Tiež Tesáry byly nimi

napadnuté. Vizitátor z roku 1559 o Tesároch hovorí: „Thezar, capituli et aliorum nobilium efficit proprietatem, ast et evolem anno et praeterito per Turcam depopulata fuits“ (Tesáry sú majetkom kapituly a iných šľachticov, ale tohoto a minulého roku Turkom boli spustošené.) (Vid: Series paroch. et paroch.)

Tieto rozhárané pomery veľmi podporovali práve v tejto dobe rozširujúce sa zhubné myšlienky luteranizmu. Nielen veriaci a zemepáni, ale i samí kňazi im podliehali. Tak r. 1560 tesársky farár Adam z Putneku, na arcibiskupskom sneme v Trnave, pre tvrdošijnosť vôči cirkevným predstaveným a pre náchylnosť k bludu Lutherovmu bol exkomunikovaný a týmto úplne zbavený spravovania tesárskej fary. Exkomunikačná bulla bola mu doručená, ale on na ňu nereagoval a svoju exkomunikáciu ľudu zatajil. Keď sa o tom dozvedel arcibiskup, poslal do Tesár začiatkom roku 1561 vizitátora Juraja Konyafalvaya, tekovského arcidekana, ktorý mal zistiť a usporiadať tunajšie pomery. Vizitátor prišiel do Tesár v nedeľu. Vojšiel do chrámu, ktorý bol preplnený veriacimi a pri oltári uvidel tesárskeho farára práve začínajúceho slúžiť sv. omšu. Vizitátor prišiel k oltáru, menom ostrihomského arcibiskupa zakázal farárovi pokračovať v slúžení sv. omši a prítomnému ľudu verejne oznámil, že ich farár je exkomunikovaný (vylúčený z cirkvi) a tým i zbavený práva ďalej spravovať tesársku faru. Vizitátor potom zistil stav fary a kostola

o ktorom vo vizitačnej knihe toto poznamenal: „Ibi est sacellum in honorem gloriosae Mariae Virginis aedificatum, ruinosum, coemeterium penitus destructum. Res tamen necessarias possidebat.“ (Tu je kaplnka, vystavaná ku cti slávnej Panny Márie srúcaná, hrobitov celkom zničený. Preca nutné veci mala) (Vid': Péterffy: „Sacr. conc. Hung.“ a „Ser. par. et. epar.“)

Centrumom tureckej državy v Uhorsku bol Budín. Južné a stredné Slovensko nebolo dosiaľ Turkami úplne zaujaté, hoci už viackrát bolo nimi vyplienené. Starý Tekov, sídlo tekovskej župy, pre snemy, ktoré sa v tejto tak burlivej dobe často konaly, nebol istý. Preto r. 1578 sídlo tekovskej župy bolo prenesené do Topolčianok. Od tejto doby nielen v Topolčiankach, ale i v dôležitejších obciach konaly sa snemy tekovskej župy. Po prenesení župného sídla najprv bol snem v Topolčiankach, potom v Beňadiku asi dvakrát a neskôršie v Novej Bani. Na týchto snemoch jednalo sa predovšetkým o odstránení tureckého nebezpečenstva. Keď ale na žiadnom z nich nemohlo dôjsť k dohodnutiu k spoločnej obrane, tekovský župan svolal všetkých grófov, baronov, zemanov a slobodných občanov na 10. apríla 1594 na nový župný snem do Tesár. Okolnosti a najmä stále postupovanie Turkov spôsobili, že tohoto snemu sa súčasťnili takmer všetci povolaní. Snem sa ujednal na menších opatreniach, aby aspoň načas zabránil rýchle napredovanie Turkov. Ale toto nepomohlo. Turci rýchlym tempom zmocnili sa južného Slovenska a už boli na hranici tekovskej župy,

keď bol na 20. augusta 1594 do Tesár svolaný nový župný snem. (Vid: Haiczl: *A Garamszentbenedeki apátság története* str. 55). Tureckému náporu nedalo sa už odolať, lebo Turci pod vedením pašu Ibrahima rozdelili sa u Nových Zámkov na dva prúdy, plieniac tak naraz Požitavsko i Pohronsko. Takto padly Vráble a spustošené boli Slepčany i Vieska. Tesáry boli tiež zaujaté, ale obyvateľstvo predčasne prchlo do blízkých hôr. Turci z Tesár netiahli už ďalej na sever podľa Žitavy, ale obrátili sa na východ, kde zničili niektoré dediny, pričom mnoho ľudí stali alebo odvliekli do zajatia. Pred Benedikom spojili sa obe skupiny Turkov a po páde Benedika podľa Hrona dostali sa až na baňské mestá. Počas tohoto tureckého pustošenia boli narobené veľké škody, z ktorých čiastka je opísaná v listine, napísanej r. 1599 na sneme v Novom Tekove. Pre utvorenie si jasnejšieho obrazu o tomto plieni citujem tú čiastku listiny, kde sú zaznamenané škody, ktoré narobili Turci v malotopolčianskom okrese. Škody sú nasledujúce: „V Slepčanoch stali 2-och chlapov, vzali 2 ženy, 2 dievky, 5 chlapcov, 114 kusov rožného dobytku a 2 kone. Od tamojšieho obyvateľa Mikuláša Močkoša vzali 114 zlatých a domáce náradie v cene 60 zl. V Malých Vozokanoch stali 2-och chlapov, vzali 1-oho chlapa, 1 služku a 2 dievčatá. Vo Verešvári stali 6 chlapov a vzali 1 chlapca, 21 kusov statku a 352 zl. hotových peňazí. Tekovská Vieska celá zhorela. Škoda je nepočetná. Turci odohnali 43 kusy statku, vzali 2-och chlapov, 2 ženy a 1 chlapca. Z Čiernych Klačian odvliekli

4-och chlapov a 1-oho stali. Z Prílep stali 1 chlapa a vzali 2 kone. Z Tesár vzali 1 chlapa. Z Volkoviec vzali 4-och chlapov a 1-ho stali. Z Veľkých Vozokán stali 1 chlapa. Z Rohožnice vzali 11 koní. Z Kozároviec odvliekli 14 osôb. Z Nevidzian vzali 19 chlapov, žien a dievok, z ktorých 4-och stali.“ Podľa tejto listiny v celej župe tekovskej do tla zhorelo 2.500 domov, stratilo sa vyše 1.500 ľudí a asi 2.000 kusov statku. Iná škoda v dnešnej mene by počítala mnoho miliónov Kč. (Vid': M. Matunák; Turko-Tatarsky plen na Slovensku, Tatranský Orol. II. 12 (1921). a Illésházy: Monumenta Hung. hist. 72-73).

Cez turecké vojny benedickí opáti museli opustiť kláštor a preto opátske majetky cez dlhé roky boli vo veľkom neporiadku. Na žiadosť ostrihonského arcibiskupa, kráľ Maximilian, listinou zo dňa 21. januára 1565, všetky majetky prislúchajúce benedickému opátstvu i s kláštorom dal do úžitku ostrihonskej kapitule. Keďže ani pozdejší kráľovia ani kapitula sa nesnažila, aby benedické opátstvo bolo obnovené, po čase všetky majetky bývalého opátstva prejšly do vlastníctva ostrihonskej kapituly. Takto nastal zánik slávneho, skoro 500 rokov trvajúceho opátstva vo Sv. Benediku a opátske majetky v Tesároch od vtedy zostaly v rukách ostrihonskej kapituly. Po prievrate boli rozparcelované.

Z čias prvých tureckých vpádov nezachovali sa nám žiadne záznamy o tesárskych farároch. Pravdepodobne i tesárska fara, jako benedický kláštor, cez dlhšiu dobu nebola obsadená. Až r. 1616, jako tesársky farár je zaznamenaný Vavrinec Osychka (Ex nobis Georgii Palkovič.)

Za Card. Petra Pápuánya 4-5. októbra 1630 v Trnave

konala sa synoda kňazstva, ktorej súčasťou sa i tesársky farár Martin Maróthy (Péterffy: *Sacr. conc. Hung.*) Od roku 1641 v Tesároch bol farárom Ján Jakostovič. Na theológii dosiahol magistrát filozofie a akademický stupeň „casistu“. V r. 1647 vykonal v Tesároch vizitáciu Matej Schlegel, ktorý o farárovi toto poznamenal: „*Vir vegetus, aetatis suae circiter XXIX ann. Residens in hac parochia VI. annos. Totidemque est sacerdos. Non habens libros requisitos, neque agendarium.*“ (Muž jarý, asi 29 ročí. Je na tejto fare 6 rokov. Tiež tak dlho je kňazom. Nemá patričné knihy ani agendár). Mimo to spomína, že ku tesárskej fare jako filiálka patrí tiež Verešvár. O novoveskej fare, ktorú nateraz spravoval tesársky farár, toto hovorí: „*Parochia in Zsitva – Ujfalú est in manibus acatholicorum, catholici autem per parochum Thassarenssem administrantur; porro paramenta, dotem ecclesiae ac proventum parochiae ennumerant.*“ (Vid: *Ser. paroch.* 447.) (Fara v Žitavskej Novej Vsi je v rukách nekatolíkov, katolíci sú spravovaní tesárskym farárom; ďalej šaty, kostolný dar a potravné články farárovi poskytujú.) Jakostovič spomína sa tiež v „Katalogu kléru“, ktorý bol napísaný na rozkaz Juraja Lippayho, ostrihomského arcibiskupa. V roku 1657 jako tesársky farár je zaznamenaný Abraham Husár. V tomto roku previedol tuná vizitáciu Andrej Szily, ktorý o farárovi toto poznamenal: „*Annorum XLIV. Sacerdos XX. Casista. Slavus. Probatae conversationis et vitae.*“ (Má 44 rokov. Kňazom je 20 rokov. Má hodnosť „casistu“. Je Slováč, Osvedčenej mluvy a života) (Vid: *Ser. paroch...* heslo: *A. Husár*).

Dňa 22. apríla 1663 bol investovaný za farára v Lutile, kde učinkoval až do svojej smrti, do roku 1670.

Už vyše 100 rokov trvajúce turecké nadpánstvo v našich krajinách najťažšie niesli obyvatelia takzvaných polozaujatých území. Turci totiž po týchto územiach z času na čas konali lúpežné vpády, aby tak bohate nahradili si nevyplácaný im žold. Medzi tieto nešťastné územia, mimo severného Ponitrianska a Pohronska, patrilo tiež Požitavsko. R. 1652 sám turecký vrchný veliteľ Mustafa, ostrihomský bég, so 4000 ozbrojenými Turkami pustil sa na takýto lúpežný vpád nitrianskou dolinou. Prišiel až k Oslanom. No, ďalej do hôr neodvážil sa, lež obrátil sa údolím na juh, aby po vydobití Hrušova a vydrancovaní severného Požitavska, Pohroním vrátil sa do Ostrihoma. Ale gróf Adam Forgách, pán Gymeša a hlavný kapitán Nových Zámkov chcel mu jeho plány prekaziť. Mustafa nebol ešte ani pod Hrušovom a Forgách už sriadoval vozovú hradbu za terajšími tesárskymi vinicami, v najlepšom to vtedajšom priechode zo Žitavska do Pohronska, kadial už pred 60 rokmi prejšlo celé vojsko pašu Ibrahima. Forgáchovi na pomoc prišiel tiež syn Mikuláša Eszterházyho, bratislavského palatína, Ladislav Eszterházy, hlavný pápežský kapitán s týmito Eszterházyovcami: Františkom, Tomášom, Gašparom, Jánom, Zigmundom, Mikulášom a Alexandrom. Podľa Kazyho (*Historia Hungariae*) Turci napadli Tesáry na obed dňa 26. augusta 1652. Po úplnom ich vydrancovaní a vypálení, cez terajšie tesárske vinice chceli sa dostať do Pohronia. Ale nad Vozokanmi s vojskom a s vozovou hrad-

bou postavil sa im do cesty Adam Forgách. Vojská v bojovom poli stretly sa po obede a prvá bitka trvala šesť hodín. V predvečer Ladislav Eszterházy obdržal 24 rán a zomrel. S ním padli i jeho bratrance a to: František, Tomáš a Gašpar. Na druhý deň ráno, opäť sa začalo bojovať. Ale o 7.ej hodine, keď kôň Mustafa obdržal zranenie, Mustafa, v povedomí, že mu Allah nepraje, dal sa na útek a s ním i ostatní Turci, zanechajúc bohatú korisť na bojišti. V boji z tureckých hlavných veliteľov padli: aga Omar, hatvanský bég a jeho syn aga Mustafa, ostrihomský alibég. Ďalej aga Hussein so 17 poprednými veliteľmi budínskej posádky. Z ostatných Turkov padlo asi 800. Z kresťanov, mimo štyroch Eszterházyovcov padlo len 48 vojakov. Z tejto príležitosti bolo oslobodené 150 kresťanských zajatcov a bolo zajaté asi 60 Turkov. Vojsko Forgáchovo – podľa Kazyho – pozostávalo z 1000 jazdcov a z 300 pešiakov, ktorí boli naverbovaní v Tesároch a v okolí. (Vid: Trophaeum Domus Estorasiae II. 57). Výsledok boja je opísaný na pomníku, ktorý bol postavený na pamiatku tejto bitky. Posledná čiastka nápisu znie: „Anno 1652 hi quatuor Eszterhazii (i. c. Ladislaus II., Franciscus VI., Thomas II., Gasparus I.) in campo Nagy – Vezekenenensi in conflictu inter 1300 Christianos et 4000 Turcas habitos occubuerunt, in quo ex Christianis interempti sunt 48, ex Turcis 800. Et occasione illa liberati captivi per Turcas ducti 150 ad sua cum comitiva reversi.“ (V roku 1652, títo štyria Eszterházyovci (t. j. Ladislav II., František VI., Tomáš II., a Gašpar I.) v poli veľkovožokánskom, v boji medzi 1300 kresťanmi a 4000 Turkami svedenom padli, v ktorom z kresťanov 48,

z Turkov 800 bolo zabitých. A z tejto príležitosti bolo oslobodených 150 zajatcov, ktorí vrátili sa sprievodom k svojim). Mrtvolý Eszterhazyovcov boli prevezené do Trnavy, kde boli pochované v rodinnej hrobke univerzitného chrámu, ktorý dal Mikuláš Eszterházy za 80.000 zlatých v r. 1637 vystavať. Pohrüb v Trnave bol veľkolepý. Nad mrtvolami mal maďarskú reč Pavel Hofmann, biskup pätikostolský a latinskú Tomáš Pálffy, ostrihomský kanoník. Na pamiatku tejto bitky bol vystavený kostôl v Modránke a na mieste bojišta Imrich Eszterházy, ostrihomský veľprépošt, neskoršie nitriansky biskup r. 1734 dal vystaviť obelisk, ktorý neskoršie bol zamenený bronzovým lvom. (Vid': Kuanz: A.Garan – Melletti Szent – Benedekj apátság, str. 234).

4. Filialky tesárskej farnosti a ich dejiny do tureckých vojen.

Zo zakladajúcich listín niektorých starých fár vieme, že už v najstarších dobách k novozaloženým farám boli pripojované i filialky a to mnohokrát nie práve susedné, ale hodne vzdialené osady, ktoré mali nejakú spojitost' s majetkami obce, kde bola fara založená. Isté je, že Veľké a Malé Slepčany (Myková Ves) už od založenia tesárskej fary boli jej filialkami, pretože už od r. 1165 obe osady patrily k Tesárom jako jednotný majetok benedických opátov. V dobe tureckej, jako filialka tesárskej farnosti, spomína sa osada Verešvár. Mlyňany od počiatku nepatrily k Tesárom jako filialka, ale tvorily samostatnú faru. Už v XIII. st. spomína sa mlyniarska fara („Malanhan“), ktorej kňaz platieval 12 grošov ročne pápežským sberateľom desiatkov. Podľa

niektorých historikov v tejto listine nie je reč o Mlyňanoch, ale o Malinci. (Bars Varmegye). No i tak je isté, že Mlyňany niekedy mali vlastnú faru, lebo za tureckých vojen, dňa 2. apríla 1628 na cirkevnej synode v Bratislave bol zostavený katalóg všetkých fár ostrihomskej diecezi a tu ešte spomína sa mimo Tesár, v tekovskom arcidiakonate jako samostatná, aspoň „de iure“ jestvujúca mlyniarska fara – „Molonya“ - (Vid': Péterffy: Sacra conc. Hung. II. 270). Keďže po naše časy nezachovala sa žiadna pamiatka po starom mlyniarskom kostole alebo fare, môžeme z toho uzatvárať, že mlyniarska fara „de facto“ dlho netrvala, ale čoskoro bola pripojená najprv jako vicaria paroecialis a potom jako filia i s Vieskou ku susednej tesárskej fare. Nová Ves, terajšia filialka tesárskej farnosti, hoci je osadou novšieho pôvodu, preca už v dobe nadpánstva tureckého mala samostatnú faru. Prvykrát spomína sa novoveská fara r. 1647, kedy ju zaujali luteráni. Pretože bola príliš chudobná, bola spravovaná väčšinou len „licenciatmi“ (laikmi, ktorí boli ustanovovaní na chudobné fary na 3 roky a mali dovolené krstiť, kázať a pochovávať). Až v roku 1714, keď Pavel Thomanek, novoveský farár bol investovaný na tesársku faru, Novú Ves trvale pripojil jako filialku ku tesárskej fare. (Vid': Ser. paroch... str. 447).

Slepčany a Mýkova Ves: Meno Slepčany prvýkrát spomína sa roku 1165. V tomto roku, akýsi uhorský šľachtic Farkaš, syn Pázmanov, pretože nemal potomkov, daroval ich kláštoru sv. Benedikta pri Hrone. V tejto dobe Slepčany pozostávaly z dvoch osád.

V jednej z nich, ku ktorej patrilo 12 aratrov pôdy, bývalo 12 Farkašovich poddaných. Mimo to bývali tu nasledujúci slobodní občania: Szombat, Penassa, Michal, Chulcheš, Malizt, Ješu, Maluša, Herman, Čečen, Pipnák, Kahon a syn Suece, Boško, Patuh, Porušku a Ede. Táto osada sa menovala Veľké Slepčany. Druhá osada, ktorá mala 4 aratry ornej pôdy a kde mal Farkaš dom, menovala sa Malé Slepčany. Tuná bývali nasledujúci slobodní občania, ktorí po pripojení Malých Slepčian k Benedickému kláštoru, prihlásili sa dobrovolne do služieb opátov a stali sa t.zv. „iobagionmi“: Poroschuna, Nádaš (-ktorý zakrátko presťahoval sa do Tesár, tam sa stal vrchným veliteľom „iobagionov“ a správcom tesárskeho majera. Podľa neho dostal majer pomenovanie „Nádaš“), Biba, Dirža, Purnenig, Urunda a Koliňám. Tiež bývali tuná nasledujúci poľnohospodárski sluhovia: Vaderej, Čiden, Galamboš, Peter, Inutza, Bokel, Berta a Deveter, ktorý bol sluhom Farkašovej ženy. R. 1234 Veľké Slepčany spomínajú sa druhýkrát jako osada a mali 10 slobodných gazdov. To boli: Miloš, Manč, Vizabor, Bod, Michal, Leyk, Baláš, Teda, Döme a Ondrej. V tomto roku totiž uhorský kráľ Ondrej II. dal napísať listinu, ktorou menovaní slepčianski gazdovia dobrovolne vstupujú do služieb benedických opátov s tými istými právami a povinnosťami jako ostatní iobagioni (- quod tam ipsi, quam ipsorum heredes .... illo libertatis muniantur titulo, quo ceteri Iobagiones, a pijssimis antecessoribus nostris ecclesiarum officijs deputati, sunt benigne muniti.). Ich povinnosti vid' pri tesárskych iobagionoch.

R. 1247 nasledujúci veľkoslepčianski iobagioni, podržiac si opátove pozemky, vypovedali opátovi službu:

Masa so synmi Benedikom a Matejom, Bala so synom Pousom, Balaseus so synom Brikom, Bud so synmi Jurajom a Gurgánom, Stayzlaus so synmi Ivankom a Egídiom, Dobrina so synmi Mýkom (ktorý stal sa pozdejšie dedičom temer celého majetku maloslepčianskeho a po ňom dostaly Malé Slepčany meno Mýková Ves) a Woznom, Woyzlav so synom Benchom, Tomáš so synmi Rehorom, Laurynom a Piscurom. Opát udal ich súdu. Ale prv než došlo k pojednaniu opáta odprosili, preto tento pravotu zastavil. Kráľ Béla, ešte v tom istom roku (1247) vydal nariadenie slepčianskym iobagionom, že kto by ešte raz sprotivil sa opátovi, ten i s potomkami navždy zostane otrokom kláštora. V tejto listine spomína sa tiež majetok „Anda“, ktorý patrilo Veľkým Slepčanom. Mimo to v okolí Slepčan i iní majitelia mali vlastné pozemky. Tak v listine z roku 1229 spomína sa, že Ivanka župán má role „post terra Ionca et prope Szelepchen“. R. 1347 opát dal do prenajmu vo Veľkých Slepčanoch 40 holdov Jánu Depešovi z Malých Chrášťan na 2 roky, za 1 marku. R. 1352 slepčianski iobagioni opät vypovedali poslušnosť opátovi. Opát dal si predvolať synov Ondreja Lokeša, ale tí sa nedostavili. Nastalo súdne pojednávanie, ktoré trvalo dlhé roky, ale spor zostal nevyriešený. R. 1392 získal si čiastku majetkov v Malých Slepčanoch Mikuláš Kont. R. 1437 opát právotil sa za slepčianske majetky s Forgáčovcami. O výsledku sporu nezachovali sa nám záznamy. (Jednotlivé udalosti vid: „A. Garan – Melletti Sz.B.apátság 203-206 a prislúchajúce listiny v „Monum. Strig.“)

R. 1565 Benna Kováč pýtal si dovoľenie od ostrihomskej kapituly (pretože v tomto roku Mýková Ves stala sa jej majetkom), aby „in portu fluvii Hecche vocati, in quo aqua hauritur prope Zelepchen“ mohol si vystavať mlyn. Túto žiadosť kapitula prijala s tou podmienkou, že ak bude mlyn hotový, z úžitku musí zaplatiť cenu mlyna kapituly, lebo v inom páde mlyn stratí. (Tiež tam). Veľké Slepčany spomínajú sa tiež za tureckých vojen (Vid' predošlé).

Nová Ves nad Žitavou: Neďaleko Malých Slepčian, pri rieke Žitave, už od dávna bývalo niekoľko rodín, ktoré sa zamestnávaly hrnčiarstvom. Po čase nadobudli si títo hrnčiari i role, ktoré susedily s ich malou osadou. Keď ich počet vzrástol a územie im patriace na výživu nestačilo, okolo roku 1480 zaujali Malé Slepčany a to najmä tú časť, ktorú si nadobudol Mýko a jeho potomci. Zaujaté role, jako i domy rozdelili si medzi sebou a na znak, že uznávajú nad sebou jedine svrchované pánstvo rodiny Mýkovej, pomenovali Malé Slepčany Mýkovou Vsou. Toto však nemohol trpeť opát, jako majiteľ celých Malých Slepčian, a preto hrnčiarov oddal súdu. Hrnčiari spor prehrali. Malé Slepčany mali opustiť a právotné útraty, predaním vlastných majetkov pri Žitave, zaplatiť. Ale r.1485 opát smiloval sa nad hrnčiarimi. Právotné útraty im odpustil, vlastné majetky im ponechal, ale museli trvale opustiť Mýkovú Ves. Pomenovanie Malých Slepčian Mýkovou Vsou už navždy zostalo.

Druhú čiastku maloslepčianskeho majetku od roku 1308 mala v úžitku rodina Lokešova. Syn Michala Lokeša daroval svojim sluhom neďaleko osady hrnciarov pozemky, zvané Malá Jóká, na ktorých im dovolil vystavať si domy. Ale sluhovia, vzdialení od Malých Slepčian, čoskoro začali zanedbávať svoje sluhovské povinnosti. Keď kráľ navštívil benedický kláštor, opát Ján sťažoval si na svojich poddaných, ktorí vystaňovali sa z Malých Slepčian. Kráľ roku 1499 vydal listinu, ktorou žiadal opátovích poddaných, aby sa vrátili do pôvodného stavu. Ale opát Ján zomrel a jeho nástupca nestaral sa o vec, preto opátovi poddaní i naďalej zostali v Malej Jóke. Za krátky čas niektorí Jokayci nadobudli si také privilégia jaké mali ostatní iobagioni. Dokonca Ján Jokay bol vymenovaný opátom Jurajom II. za správcu opátovích majetkov. Čoskoro tak si získal priazeň opáta, že tento mu odovzdal všetky listiny týkajúce sa Veľkých a Malých Slepčian. Ale pozdejšie, keď opát Juraj žiadal listiny späť, ani on, ani jeho synovia mu ich nevrátili. Z toho vznikol súdny proces, ktorý trval viac rokov. R. 1504 dostal sa až pred kráľa, ktorý ho na dlhšiu dobu odročil. Koniec procesu nie je úplne známy. Udajne skončil sa v prospech opáta, ktorý Jokayovcom ponechal vlastné majetky, ale ich vylúčil zo svojej služby a meno Malej Jóky zmenil na Novú Ves, narozdiel od Mýkovej Vsi. (Vid': A.Garan –Melletti Sz.B.apátság“ 205-206 a Monumenta Strigoniensia.)

Nová Ves stala sa takto samostatnou osadou.

Kedy bola v Novej Vsi založená fara nevieme. Prvykrát spomína sa v r.1647. V tomto roku totiž zaujali ju luteráni a preto tunajší veriaci museli byť spravovaní tesárskym farárom Jakostovičom. (Vid' tiež vizit. z roku 1647). Nová Ves bola v rukách luteránov 10 rokov. R.1657 podarilo sa ich novovesčanom vyhnať a chudobnú novoveskú faru opäť obsadiť. Keďže v tejto dobe bol veľký nedostatok kňazov, na novoveskú faru jako administrátor bol poslaný laik Martin Davidis, licentiatus. O licenciatoch Péterffy toto hovorí: *Licentiati dicuntur viri laici, nullis S. Ordinibus initiati, coelibes, vitea probae, sufficientis doctrinae, quibus ab Ordinario, sen episcopo, in locis, ubi parochus ali, haberi, aut statui non potest potestas datur populum principiis fidei imbuendi, baptisandi, matrimoniis assistendi.*

Od roku 1690 –1695 v Novej Vsi bol licenciatom Jakub Vieskay. V roku 1696 na novoveskú faru bol investovaný jako riadny farár Ján Szabados, ktorý bol tuná farárom do roku 1702. Od r. 1702-1714 v Novej Vsi bol farárom Pavel Thomanek, ktorý v tomto roku stal sa farárom v Tesároch a Novú Ves, jako filiálku pripojil ku tesárskej fare. (Vid': Series paroch... 447).

Mlyňany: Historikovia meno tejto osady odvodzujú zo slova – malina. Za dôkaz im slúžia slovenské názvy osady nachádzajúce sa v starých listinách a to: Malinovi a Maliňany (vypustením „a“ vznikly Mlyňany). Prvykrát spomínajú sa v listine z XIII. st. pod menom „Malanhan“ (O mlynianskej fare vid' vyššie).

℞. 1322 delia sa o Mlyňany synovia Jána a Mocha, keď v listine spomínajú sa pod menom „Molonan“. ℞. 1330 stáva sa majiteľom Mlynian Kopay, ktorého žena, Feliciana Zachová bola dcérou Šebeho, ktorého Imrich Bechei, veliteľ levického hradu dal sťat'. ℞. 1344, kráľ Ľudevít Veľký daruje ich magistrovi Mikulášovi, synovi župana Juliusa, vychovateľovi kráľovského princa Ondreja. V tejto darovacej listine spomínajú sa pod menom „Molonan“. V tejto dobe v Mlyňanoch mal majetky a poddaných i benedický opát. Vieme to z toho, že v roku 1366 tesárčania zabilí dvoch mlyňančanov, ktorí boli poddaní benedického opáta, za ktorých museli tesárčania opátovi platiť ročne 4 marky. Z roku 1421 zachovala sa listina, v ktorej Mikuláš III. Bologni, opát benedického kláštora, kúpil od Juliusa Kistapolesányiho v Mlyňanoch, za 26 zlatých, tri poddanými obývané dvôry. ℞. 1527 kráľ Ján daroval celé Mlyňany rodine Kistapolesanyiovcom a od vtedy náležaly k malotopolčianskému pántstvu. Po dlhšej dobe, dostaly sa do majetku kancelára Malonyayho, ktorého rodina od obce prijala meno. Vtedy Mlyňany spomínajú sa pod menom „Malinovi“. Po Malonyayovcoch pánmi Mlynian stali sa Koháryovci, Keglevichovci a od roku 1880 gróf Vilém Migazzi.

Vieska nad Žit.: Táto obec patrí medzi osady novšieho pôvodu. Prvýkrát spomína sa za tureckých vojen, keď bola celá vyplienená. Turci tuná vzali dvoch chlapov, dve ženy, jedného chlapca a odohnali 43 kusy statku.

Podľa tradície tuná narodil sa a bol pokrstený ostrihomský arcibiskup Juraj Szelepchényi – Pohronc.

Meno má podľa Slepčian, kde vraj pasával ošípané a kde ho akýsi zeman z Pohronia najšiel. Tomuto zapáčil sa bystrý chlapec a preto vzal ho so sebou. Keď zbadal, že má neobyčajné nadanie, poslal ho na štúdiá do Trnavy, aby sa stal z neho kňaz. V trnavskom malom seminári bol zapísaný na meno Juraj Szelepchényi. Tiež v Trnave skoro zbadali jeho geniálneho ducha a preto keď kardinál Pázmány, roku 1618 v tureckej záležitosti musel ísť do Ríma, vzal so sebou i mladého Juraja, kde ho nechal študovať 9 rokov. Z Ríma sa vrátil ako vysvätený kňaz roku 1627 a hneď stal sa farárom v Senci. R. 1636 bol menovaný ostrihomským kanonikom a obdržal titul opáta földvárskeho a prépošta svätajurského. R. 1642 stal sa opátom pilišským a bzovickým, trochu neskoršie prepoštom šahským a titulárnym biskupom. Keď v roku 1648 uprázdnilo sa biskupstvo nitrianske, Szelepchényi bol menovaný nitrianskym biskupom, cisarskym radcom a dvorným kancelárom uhorského kráľovstva. (Vid': Dejiny biskupstva nitrianskeho). V čisto slovenskej diecezi, medzi slovenským kňazstvom, prebudilo sa jeho slovenské cítenie. Hoci mu maďarská šľachta vytýkala jeho nízky pôvod a nemaďarské smýšľanie, preca neprestal i naďalej písať si slovenské prímene Pohronc (Pohronec) a každoročne na celé mesiace prichádzať medzi svojich krajanov do okolia Sv. Benedíku (Vid': Szilagyi: A magyar nemzet története VII. 229.) Spomienky zaslúži i jeho veľká úcta ku slovenským patronom sv. Svorádovi a Benedíkovovi (Vid': „Slovák“ Príspevok k dejinám úcty sv. Svoráda a Benedíkta – V.J. Gajdoš). R. 1666 i proti vôli šľachty stal sa uhorským prímasom, ostrihomským arcibiskupom,

a miestokrálom Uhorska. Szelepchényi spomína sa ako najštedrejší, zo všetkých ostrihomských arcibiskupov. Zomrel r. 1685 v Letoviciach na Morave. Pred smrťou napísal testament v ktorom rozdal i najposlednejší majetok. Nezabudol v ňom ani na svoju rodnú obec a najmä na kostol, v ktorom bol pokrstený. V ňom čítame nasledujúce: „Habeo quinque mittia florenorum super possessionem Thurna et Szoblaho, universasque carundem appertineutias in comitatu Trenchinen – si situatas hypothecata; illins hypothecae rectam medictatem, id est florenos bie mille quingentos lego pro Ecclesia Wieskensi, in qua Sacro baptismatis fonte lotus sum.“ (Mám 5.000 zlatých vložených v majetku turňanskom a soblahskom, jako i v tom, čo k nemu patrí, ktorý nachádza sa v trenčianskej župe; z tohoto vkladu pravú polovicu, to jest 2.500 zlatých venujem viešťanskému kostolu, v ktorom som bol pokrstený). (Vid': F. Meiser: Literac anthenticae I. 230.). Telesné pozostatky Szelepchényiho boli prevezené do Maria Zellu, kde byly pochované, jako si to sám prial. (~~Z donácie Szelepchényiho až r. 1790, za tesárskeho farára Rajczyho, na mieste malého kostolíka z r. 1681 (vid' Námešný, tes.far.) začali stavať terajší viešťanský kostol.~~)

Verešvár: Spomína sa prvýkrát jako filialka tesárskej fary r. 1641, za tesárskeho farára Jána Jakostoviča. Verešvár, jako i Vieska sú osady novšieho pôvodu. Za tureckých vojen bol Turkami napadnutý. Turci tuná stáli 6 chlapov a vzali 1 chlapca, 21 kusov statku a 352 zlatých hotových peňazí. (~~Teraz patrí Jaso filialka do nevidzianskej farnosti.~~)

5. Tesáry po tureckých vojnách.

Kruté a úplných 150 rokov trvajúce turecké nadpánstvo, do nepoznania zmenilo prekvitajúcu požitavskú dolinu. Kde pred tureckými vojnami šírily sa obrábané polia, tam po tureckých vojnách bolo vidieť neprístupné, vysokým bodláčim a krovinami porastené stráne. Kde prv prekvitaly roľnícke osady, tam po tureckých vojnách nachádzaly sa od ľudí opustené a niekde snád' ešte dymiace trosky rozválaných a zhorených domov. Cez turecké vojny a tesne po nich, v takomto stave nachádzaly sa i Tesáry a ich okolie. Vizitátor z roku 1657 hovorí o opätovnom spustošení Tesár. Obec z väčšej čiastky bola vylúdnená, fara s kostolom poškodená a opustená. Až z roku 1674 zachovala sa nám spomienka na opravu zničeného kostola. V tom roku totiž bola prevedená v Tesároch vizitácia a vizitátor o renovovaní chrámu toto poznamenal: „Tunc ara maior noviter erecta cum valialibus, in quibus sunt variac imagines pietae; in medio statua B. V. M.“

(-Vtedy znovu bol sriadený hlavný oltár, s verajami (bohostanku), na ktorých sú namalované rozličné obrazy; na prostriedku je socha Blah. Panny Marie.) (Vid': Ser. paroch...)

Tesárska fara cez celých 16 rokov bola bez kňaza. Cez turecké vpády farárovi bolo nemožné zdržovať sa v zničenej fare. Po tureckých vojnách, pre nedostatok kňazov a pretože bola vo veľkom neporiadku, nikto neuchádzal sa o ňu. Až r. 1679

na tesársku faru bol investovaný Ján Kostka. Tento však nedôveroval si, že bude môcť dať do poriadku natoľko zanedbanú tesársku faru, preto vzdal sa jej ešte ten istý rok a odišiel za farára do Velčíc. Na jeho miesto 12.mája 1679 bol ustanovený tesárskym farárom Ján Námešný, ktorý bol dosiaľ farárom v Ludanoch. Toto je prvý farár v Tesároch, ktorý po tureckých vojnách začal písať matriky i s dôležitými udalosťami, ktoré zachovali sa nám až podnes. V matrike sám latinsky poznamenal, v jakom biednom stave najšiel tesársku faru. Hovorí, že nebolo treba písať inventár, pretože nenajšiel v nej ani len stôl a ani jednu stoličku. Z občanov nikto mu nejšiel po ruke. So svojimi príbuznými musel si v zahrade vystavať drevenú sýpku, aby mohol si ukryť trochu obilia. Farské role mali rozdelené: Juraj Bagocký, Ján Kutka, Michal Halanda a Mikuláš Starý, ktorí z nich farárovi platili len desiatky. Hoci sám farár nachádzal sa v takýchto stiesnených pomeroch, preca všemožne staral sa o povznesenie tesárskej fary a filiálok. Ešte nebol v Tesároch ani dva roky a už rozhodol sa prerobiť malú viešťanskú kaplnku, v ktorej bol r. 1595 pokrstený Juraj Szelepchényi, na kostolík. Dňa 28.januára 1681 bola totiž vo Vieske napísaná zápisnica, v ktorej je poznamenané, že viešťanskí obyvatelia s tesárskym farárom Námešným, sami rozhodli sa vystaviť si Dom Pána. Cena tejto zápisnice najmä pre linguistov spočíva v tom, že je písaná slovensky (Vid: tesárske matriky I. r. 1679.). V Tesároch bol farárom

5 rokov. V roku 1684 bol nútený opustiť tesársku faru a utiahnuť sa do Sv. Benedikta, pretože v Tesároch a na okolí vznikla vzbúra vojska, ktoré pozostalo po tureckých vojnách. Toto poznamenal i na konci matriky pokrstených. V matrike zomrelých hovorí, že nielen tí cez tieto roky v Tesároch zomreli, čo sú zaznamenaní v tejto matrike, ale tiež mnoho iných tesárskych obyvateľov, ktorí boli vojakmi rozohnatí po horách, kde zahynuli hladom alebo súc roztrhaní divou zverou. Námešný, prv než opustil Tesary, pre svojho nástupcu napísal inventár, v ktorom je zaznamenané asi toto: „Dňa 3.mája 1684, tesársky farár Ján Námešný, odovzdal tesárskym kostolníkom Jánovi Bagockému a Štefanovi Košíkovi omšový kalich a 79 rôznych paramentov a kostolných predmetov, patriacich tesárskemu kostolu. Mimo to 33 cenných predmetov sobral som so sebou a sú uschované vo Sv. Benediktu. Tesárskemu kostolu dlhujú nasledujúci tesárski občania: Štefan Greguš 5 zlatých bez 5. grošov, Juraj Bagocký 5 zl., Klement Ivanička 2 zl., Ondrej Danko 6 zl., Mikuláš Starý 2 zl., Ján Košík 3 zl., Ján Greguš 19 zl., Pavel Sarka 3 zl., manželka Vojtecha Sarku 13 zl.“

Od roku 1684 až do 1686 v Tesároch bol farárom Pavel Haszkó. V matrikách pokračoval v knihe svojho predchodcu Námešného. V nich najprv spomínajú sa tieto tesárske rodiny: Ján a Štefan Greguš, Ondrej a Matej Dreno (niekde i Drno), Ján a Juraj Bagocký(asi od r. 1780 omylom v ma-

trike písané Babocký), Štefan a Ján Košík, Juraj Valko a sestra Helena Valková, ku ktorej r. 1687 priženil sa Michal Bóna z Viesky, Pavel a Vojtech Sarka, Ondrej Danko, Michal Končal, Michal Gábriš, Lavrinec Gašparik alias Slameník, Ján Behul, Ondrej Hruška, Vavrinec Kutka, Ján Meňhart, Juraj Vodný, ktorý presťahoval sa z Mlynian, Martin Šutka, Mikuláš Starý, Klement Ivanička, Štefan Šúnik, Juraj Pupák, Helena Zubková vdova, Jozef Čupán, Valentín a Juraj Masár, Juraj Kelko, Jozef Klišanský, Michal Beňo, Ján Halanda, Juraj Kováč, Jakub Pinársky, Pavel Kozák, Juraj Pastýr, Juraj Šabík a Ján Konček. Menovaní väčšinou boli hofferi, ktorí nemali vlastných rolí, ale robili na pánskom. Z gazdov najbohatší boli (súdiac podľa sosypu, čo platili farárovi) Juraj Kelko, dával farárovi 20 meríc, Lavrinec Kutka 15 meríc, Jozef Klišanský 15 meríc a Mikuláš Starý 8½ merici. Ostatní gazdovia, ktorí platili menej boli: Klement Ivanička, Ján a Juraj Bagocký, Michal Gábriš, Ján Behul, Ján a Štefan Greguš, Štefan a Ján Košík a Štefan Šúnik.

6. Poloha starých Tesár a najstaršieho tesárskeho kostola.

Je známe, že všetky osady požitavskej doliny boli stavané na niektorom brehu Žitavy a to v bezprostrednej jej blízkosti. I Tesáry podľa najstarších záznamov „- willa Tazzar super sitona - “ (osada Tesáry nad Žitavou), boli založené na brehu rieky Žitavy, jako svedčí sám názov obce. Teda najstaršia čiastka Tesár musí byť tá, ktorá dotýka sa rieky Žitavy. Do úvahy tuná prídu dve ulice a to tesársky Dolný koniec a Pináre. Dolný koniec zaiste musí byť hodne stará ulica, pretože leží na starej známej ceste, ktorá spojovala Žitavskú dolinu s pohronskom a skadial už za tureckých dôb prešlo celé vojsko pašu

Ibrahíma a neskoršie Mustafu, ktoré však bolo za tesárskymi vinicami porazené. No Pináre zdajú sa byť ešte staršími. Už r. 1276 pripomína sa „magna via in Werebel“ (- veľká cesta na Vráble -) (Vid': Fejer: Codex dipl. Hung. IV.3.p. 274-75), ktorá viedla celkom podľa Žitavy a ktorej pozostatky sú terajšie: Pináre v Tesároch, Malá ulička a cesta Podlužím v Mlyňanoch, Malá ulička a cesta do Mýkovej Vsi v Slepčanoch... atď. Ďalej pomenovanie Pinár (aspoň ja tak myslím) je z latinského slova pinna (ae) = kyjanica, alebo kresačka. Bola to teda ulica, kde bývali a pracovali prví tesárski remeselníci tesari, a ktorá podľa nich bola pomenovaná Pináre, t.j. „miesto tesania“. Ako analogiu spomeniem, že i v Hontianskych Tesároch najstaršia čiastka obce menuje sa Pinarčie.

Prvá tesárska kaplnka, neskoršie zmenená na kostolík bola postavená na mieste terajšej farskej sýpky okolo ktorej rozkladal sa prvý tesársky hrobitov. Popis starého tesárskeho kostola na základe vizitačných listín podám neskoršie.

Po Pavlovi Haszkóvi roku 1687 stal sa v Tesároch farárom Adam Magdalén Chynoranský. Študoval na univerzite v Trnave, kde dosiahol r. 1678 hodnosť bakalára a r. 1679 hodnosť magistra filozofie. Mimo to mal titul „meritus pro mensa Archiepiscopali.“ Bol farárom v Jedlových Kostolanoch a od r. 1687 do 1688 v Tesároch. Po odchode z Tesár, za 5 rokov bol na 7 ich farách.

Dňa 14. mája 1688, na tesársku faru bol investovaný Ján Juraj Husár. Študoval na univerzite v Trnave, kde r. 1669 dosiahol hodnosť bakalára a 1670 hodnosť magistra filozofie. Dňa 18. decembra 1671 bol ordinovaný a 23 januára 1672 stal sa farárom v Kovar-

ciach. Tuná učinkoval 16 rokov. Od 14.mája 1688 bol farárom v Tesároch. R. 1691 v Tesároch bola prevedená vizitácia. Vo vizitačnej listine vizitátor zaznamenal, že v Tesároch je elementárna škola, ktorú navštevujú deti z Tesár a z okolia a jej správcom je tesársky organista Štefan Šimonovič. (vid: vizit. 1691).

Dňa 18.okt. 1713, práve mesiac pred smrťou farárovou, v Tesároch previedol vizitáciu Ján Bublovič, ostrihomský kanoník. O tesárskom starom chráme toto hovorí: „Tesársky chrám je zasvätený Kralovne anjelov. Sanktuárium má kľenuté ale loď a sakristia je povalovitá. Má jediný oltár s bohostánkom, za ktorým je maľovaný obraz Kráľovny nebeskej. Vstrede oltára, medzi dvoma anjelmi je socha Panny Marie a po oboch stranách oltára sú sochy sv. Štefana kráľa a sv. Imricha. Na oltári je 6 drevených, ozdobených svietnikov. Kazateľňa je drevená, malovaná a opatrená antipendiom. V priechodí sanktuária sú dva anjeli, ktorí držia nápis JHS. Kostol má dva kalichy, z ktorých jeden je veľmi starý. Lavice v kostole sú v dobrom stave. Na väži sú dva zvony strednej veľkosti. Okolo kostola je hrobitov, ohradený plotom. Farské a kostolné knihy v týchto burlivých časoch skoro všade boli zničené.“ O tesárskom farárovi vizitátor toto hovorí: „Farárom je Juraj Husár, absolvent filozofie a teologie. Má 64 roky. Kňazom je 42 roky a v Tesároch 23 roky. Rozpráva slovensky a maďarsky. Spravuje asi 1.500 duší a to všetko katolíkov. Má novovybudovanú farskú budovu so záhradou a sýpkou.“ Mimo to vizitátor zmiňuje sa nasledovne o tesárskej škole: „V Tesároch je obstojne vybudovaná škola, ktorej správcom je 36 ročný Tomáš Klemazovič . Za vyučovanie dostáva ročne od dieťaťa 1 zlatý a za zápisné 12 grošov.“

Koncom roku 1713 bol dohotovený tesársky kapitulský mlyn. Pretože museli k nemu preraziť i nové riečište Žitavy, ktoré bolo vedené vedľa tesárskeho kostola vystaveného na mieste terajšej farskej sýpky, z čiastky bol zničený vtedajší tesársky hrobitov, ktorý rozkládal sa okolo kostola. Preto už nasledujúci rok bol sriadený nový tesársky hrobitov, ktorý rozšírený až dosiaľ jestvuje. Tesársky farár Husár, 65 ročný, zomrel 17. novembra 1713. Na jeho pohreb, ktorý konal sa 20. nov. t. r. išlo sa do Tesár veľké množstvo kňazov, pretože zomrelý farár bol okresným dekanom dvoch okresov (malotopolčianskeho a vrábelskeho). Bol pochovaný v tesárskom chráme.

Dňa 6. januára 1714 na tesársku faru bol investovaný Pavel Thomanek, Ordinovaný bol 7. septembra 1701. Farárom stal sa 14. januára 1702 v Žitavskej Novej Vsi, kde učinkoval ako posledný novoveský farár. Dňa 6. januára 1714 stal sa tesárskym farárom a Novú Ves, jako filialku pripojil ku tesárskej fare. Tiež bol okresným dekanom dvoch okresov (-malotopolčianskeho a vrábelskeho-). Kaplánov mal väčšinou františkánov alebo kapucínov. R. 1732 v Tesároch previedol vizitáciu Pavel Kubovič. O tesárskej škole toto poznamenal: „Tesárska škola už vyžaduje opravy. Jej správcom je 29 ročný Imrich Košík, absolvent rektorskej školy, Slováč a tesársky rodák. V tomto roku (1732) v Tesároch boli nasledujúci gazdovia, ktorí mali svoje role, z ktorých platili kostolu desiatky: Zeman Štefan Skutely, Valentín a Ján Ivanička, Vavrinec Košík, Ján Behul, Ján a Michal Bagocký, Štefan a Mi-

Ľudáš Kutka, Juraj a Ján Kelko, Zeman František Czagány, Ján Puta, Michal Dajezo, Ján Babis, Juraj Gábriš, Ján Greguš, Mikuláš Šúnik, Juraj a Ján Starý, Juraj Čikeľ a Michal Kováč. Ostatní obyvatelia nemali vlastné role, ale boli hofferi a pracovali na pánskom. V tomto roku (1732) podľa vizitačnej listiny Tesáry mali 384 obyv., Mlyňany 167, Slepčany 228, Verešvár 193, Vieska 211 a Nová Ves 268 obyv. Celá farnosť mala 1241 obyv.

R. 1741 ostrih. kapitula kúpila zvon sv. Anny, vážiaci 7q, ktorý bol umiestnený v novovybudovanej tesárskej kostolnej väži. Zároveň z úrokov fundácie Szelepchényiho bol zakúpený i pre viešťanský kostolík 14q ťažký zvon sv. Juraja. Keďže bolo nebezpečné, že od otrasu pri zvonení srúti sa celý kostol, bola preň vystavená na 10 krokov od kostola zvláštna väža. Na žiadosť dekana Thomanka, dňa 13. októbra 1741, v Tesároch oba zvony posvätil Adam Maytsényi, tit. biskup arabský a ostrihomský kanoník, Thomanek zomrel 10. januára 1747 v Tesároch.

Dňa 26. januára 1747 tesárskym farárom bol vymenovaný Jozef Štefan Kracsún. Predtým bol farárom v Turčianskom sv. Martine, potom v Sučanoch, neskoršie vo Sv. Benedíku a konečne od 26. januára 1747 v Tesároch. Ešte tento rok dal vybudovať rúcajúcu sa farskú budovu. On bol prvý, ktorý začal písať matriky prehľadným, rubrikovým spôsobom. Bol chorlavý a preto už 45 ročný, dňa 29. septembra 1748 v Tesároch zomrel.

Dňa 3. októbra 1748, za tesárskeho farára bol investovaný Dr. Jozef Helmich. Narodil sa

v Novej Bani. Študoval na univerzite v Trnave, kde nadobudnul si r. 1743 hodnosť bakalára a r. 1744 hodnosť magistra filozofie. Dňa 3. októbra 1748 stal sa farárom v Tesároch. Jako tesársky farár, 28. aug. 1749 na trnavskej univerzite bol promován za doktora theologie. Jako disertáciu podal výklad Sandíniho knihy „Historia Apostolica“ (312 str.), ktorú v akademickej dispute eminentne obhájil. R. 1755 v Tesároch bola prevedená vizitácia. Vizitátor o tesárskom kostole toto hovorí: Tesársky kostol je veľmi starý. Celý je murovaný, ale od staroby a od stáleho podmývania riekou Žitavou je blízko k srúteniu. Krytý je šindľom. Sanktuárium a zákristia sú klenuté, ale loď chrámu je povalovitá. Kostol je zasvätený Kráľovne anjelov, ktorej sviatok veriaci svätia na jej narodeniny. O konsekrácii kostola nezachovala sa nám pamiatka, zdá sa, že bol len benedikovaný. Kostol má dva oltáre. Hlavný oltár je architektonicky vypracovaný, s rôznymi obrazmi a sochami svätých. Naprostriedku je obraz P. Marie, ktorý pred 62 rokmi dal vymalovať Štefan Kelko, tesársky obyvateľ. Na oltári je drevené tabernákulum, s dreveným krížom a 4 pozlátenými svietnikmi. Po evanjeliovej strane je druhý oltár sv. Kataríny, ktorý dal urobiť Ondrej Lackovič, tesársky obyvateľ. V strede oltára je obraz sv. Kataríny a po stranách sú drevené sochy apoštolov sv. Ondreja a Jána. Kazateľnica, bohate malovaná a zlátená, bola zhotovená pred 10. rokmi. Po stranách má 2 figury apoštolov a v predu štyroch anjelov, nad ktorými je socha nepoškvrneného počatia Panny Marie. Podlaha kostola je vykladaná

tehlami, ale už zastaralá. V lodi sú lavice vo dvoch radoch. V kostole sú dva chorusy. Jedon je veľký, drevený, ozdobený rôznymi malovanými obrazmi a slúži pre mládež. Druhý je menší, na ktorom je organ so 4-mi mutáciami. Hlavná väža kostola bola vymurovaná pred 30-mi rokmi. Na nej sú tri zvony, z ktorých jedon posväcal biskup Majtsényi. Mimo tejto väži, kostol má ešte dve drevené, ale vysoké väžičky, v ktorých nie sú zvony. Hrobitov je mimo deny (asi dediny), ale nie je ohradený.“ Vizitátor o farárovi toto hovorí: „Tesárskym farárom je Jozef Helmich; má 32 roky a je doktor teologie. Rozpráva skovensky, maďarsky a nemecky. V Tesároch je 7 rokov. Má bohatú knihovnu. Každú nedeľu máva pekné a užitočné kázne a katechezky. Nosí reverendu a tonsúru. Vyniká dobrými mravmi a učenosťou, takže môže byť iným vzorom.“ O tesárskej škole hovorí: „Spravcom tesárskej školy je Alexius Czagány, absolvent gramatickej školy. Má 47 rokov. V Tesároch je 3 roky. Je Slováč. Je triezlivý a pána farára poslúcha.“

R, 1755 nasledujúci tesárski gazdovia mali svoje majetky, z ktorých platili kostolu desiatky: Juraj Ivanička, Mikuláš a Ján Starý, zeman Anton Valachy, Ondrej Vallo, Ján Jacko, Adam, Štefan a Mikuláš Greguš, Martin Šuník, Dávid, Vavrinec a Jozef Kučka, Michal Kováč, Ján Dajczo, Matej a Štefan Bagocký, Štefan Zupko, Vavrinec Knošík, Ondrej Lackovič, Štefan Páleník, Matej Babis, Štefan Pastýr, Ján Drienka, Juraj Gábriš, Ján Halanda, František Kardoš, Jozef Chreno, Matej Grosz, Michal Čikel, zeman Štefan Skutely a zeman Nádassy. Ostatní obyvatelia Tesár boli hofferi.

Podľa vizitácie z tohto roku (1755) Tesáry mali 367 obyv.,

Vieska 219, Nová Ves 296, Slepčany 249, Mlyňany 212, a Verešvár 146 obyv. Dr. Helmich, tesársky farár, zomrel 7.januára 1759 v Tesároch, kde bol tiež pochovaný.

7. Tesáry od vystavenia nového chrámu.

Dňa 27.januára 1759, stal sa tesárskym farárom Matej Brnolák. Jeho otec bol slovenský šľachtic Martin Brnolák de Slanica. Študoval na univerzite v Trnave, kde 1746 dosiahol stupeň bakalára a 1747 magistrát filozofie. Dňa 13.júla 1751 bol investovaný za farára v Sedliackom Dubovom a 27.januára 1759 stal sa farárom v Tesároch. Hneď nasledujúci rok začal stavať v Tesároch terajší farský chrám. Už jeho predchodca Dr. Helmich žiadal ostrihomskú kapitolu, aby vystavila nový chrám, pretože starý, omývaný Žitavou, začína sa už rúcať. Kapitula prislúbila, že zakrátko jeho žiadosti bude vyhovené. Ale Dr. Helmich čoskoro zomrel, preto stavbu nového kostola mal previesť jeho nástupca Brnolák. Započatie stavby bolo povolené na rok 1760, na pozemku za novovybudovanou krajinskou hradskou, asi 60 krokov od dediny. Stavba započala sa ten istý rok. Dňa 11.mája 1760 prišiel do Tesár zástupca kapituly, Rafael Szent-Iványi, ostrihomský kanoník, ktorý za prítomnosti šľachtica Jána Malonyayho a kňazov z celého okolia, položil a požehnal základný kameň k novému kostolu. Stavanie kostola trvalo celé tri roky. R. 1763 kostol bol dohotovený a 8.sept. t.r., tým istým ostrihomským

kanoníkom, Rafaelom Szent-Iványim, na titul zvestovania P. Marie, slávnostne požehnaný. Pre kostol ostrihomská kapitula obstarala nádhernou vonkajšou barokovou štruktúrou opatrený veľký, dvojradový organ a barokový hlavný oltár. Ostatné, do kostola potrebné veci, zadovážiť si mali sami farníci. Za farára Brnoláka, dňa 27. septembra 1779, v Tesároch bola prevedená vizitácia. Vizitátor o novovybudovanom kostole toto poznamenal: Tesársky nový kostol je vzdialený od dediny asi 60 krokov. Vystavaný je z kameňa a tehiel, krytý šindľom. Väža skladá sa z dvoch kupol. Nad druhou kupolou je medená guľa s pozláteným krížom. Sanktuárium kostola je 4½ siahy dlhé, 4 siahy široké a 5 siah vysoké. Nie je malované. Podlahu má vyloženú kamenmi. Lod' je 7 siah a 18 dec. dlhá, 5½ siah vysoká a široká. V lodi je len jeden murovaný chorus, určený pre spevákov. Väža kostola je 22 siah vysoká a 3 siahy široká. Kostol má jednu zákristiu, v ktorej sú dve okná, jedno na východ a druhé na západ. Kostol bol 8. sept. 1763 Rafaelom Szent-Iványim benedikovaný. V chráme, v ľavom rohu sanktuária, je drevená kazateľňa, ktorá sem bola prenesená zo starého srúcaného kostola. Hlavný oltár je drevený. Má štyri stĺpy, medzi ktorými sú dve sochy sv. Jozefa a sv. Joachíma, biele jakoby z alabastru. V strede je obraz zvestovania P. Marie. Nad obrazom sú dva anjeli a v strede archa úmluvy. Oltárny kameň tohoto kostola je konsekrovaný dňa 6. okt. 1763 Pavlom Révaym, tit. biskupom dibonským. Tabernákulum je okrúhle a otáčivé. Na strane epištoly, v uhle lodi, z majetku kostola bol zakúpený nový oltár

sv. Petra. Oltár má dva stĺpy, v strede je obraz sv. Petra a po stranách sochy sv. Pavla a sv. Ondreja. Dosiaľ nie je malovaný. V ľavom uhle lodi, na strane evangelijnej je umiestnený bývalý hlavný oltár Kráľovny anjelov, zo starého tesárskeho chrámu. Oltár má drevené tabernákulum, v ktorom sú uschované sväté oleje. Sakrarium je pod hlavným oltárom.“ Vizitátor o farárovi toto poznamenal: „Farárom je Matej Brnolák, zo šľachtického rodu de Szlanyca. Študoval na univerzite v Trnave, kde absolvoval filozofiu a teológiu. Nadobudol si tiež theologické grády. Rozpráva slovensky, trochu maďarsky a nemecky. Má 54 roky. Je vysokej postavy, ale chatrného zdravia. Nefajčí, za nápoj užíva len vodu a niekedy trochu vína. So sebou nenesie žiadnu zbraň. Namiesto kaplána, farárovi pomáhajú nitrianski františkáni.“ O organistovi toto hovorí: „Organistom a zároveň i učiteľom je Juraj Trstánský. Má 24 roky, je slobodný a triezlivý. Jeho povinnosti sú: deti učiť, organovať, zvoniť a farára doprevádzať k nemocným. Neďaleko kostola má murovaný dom, ktorý obsahuje 2 izby, kuchyňu a maštal. Kostolným otcom je Michal Kutka, tesársky obyvateľ. Kostolníkom je Michal Danko, chudobný tesársky obyvateľ, ktorého farárovi za kostolníka navrhli tesárski gazdovia. Hrobárom je Matej Greguš.

Podľa vizitácie z tohto roku (1779) v Tesároch boli nasledujúci gazdovia, ktorí mali svoje role: Juraj a Ondrej Behul, Vavrinec a Gabriel Ivanička, Mikuláš Starý, Ján, Michal, Vavrinec a Štefan Kutka, František Čikel, zeman Anton Valachy s bratmi, Jozef Pastýr,

Štefan a Matej Knošik, Matej Greguš, Michal Páleník, Ondrej Čemnický, Michal Meliško, Filip Šutka, Martin Šúnik, Matej Priviczer, Matej Dobiáš, Michal a Imrich Gábriš, Ján Zubko, Jozef Bagocký, zeman Blažej Škutely, Štefan Kotrus, Imrich Halanda, Štefan Babis, Ján Jacko a Jakub Obický. Najbohatší z týchto boli (súdiac podľa sosypu): zeman Anton Valachy s bratmi. Platil farárovi 22 meríc.; zeman Blažej Skutely, 18 meríc; Štefan a Matej Knošik 14^{3/4} meríc; Jozef Bagocký a dedičia 13^{3/4} meríc; Valentín Ivanička 9^{3/4} meríc; Ján Starý 5^{1/2} meríc. Ostatní platili pomenej. V tomto roku 1779, Tesáry mali 364 obyv., Mlyňany 156, Vieska 170, Slepčany 313, Nová Ves 375, Verešvár 164, a celá farnosť mala 1642 obyvateľov.

Chorlavý farár Brnolák, neskoršie nemohol už spravovať sám faru, preto mimo kaplána, ktorý bol dosiaľ zpravidla niektorý františkán, bol mu pridelený tiež administrátor. Od roku 1785 mal nasledujúcich administrátorov: Martin Fritz, Jozef Bajczy, Štefan Škrovánek a Jozef Uhlárik. R. 1789 vzdal sa tesárskej fary a odišiel na odpočinok na svoje rodičovské pánstvo do Horvátskeho Grobu, kde 22. augusta 1792 zomrel.

R. 1789 tesárskym farárom stal sa malotopolčiansky dekan Ján Rajczy. Narodil sa v Žitavských Ďarmotách. Theologiu študoval vo Viedni v Pazmaneu a 7. dec. 1770 bol ustanovený kaplánom v Pezinku. Od 2. augusta 1772 bol farárom v Šarfii. R. 1782 bol investovaný za farára do Topolčianok, kde stal sa r. 1785 okresným dekanom. Po Brnolákovom odchode z Tesár, r. 1789 stal sa tesárskym farárom. Bol veľmi učený a obozretný. Ordina-

riat dal mu právo udelovať dišpens v manželských prekážkach vo svojom dištrikte. Bol assesorum župného súdu tekovskej župy. Známy stal sa jako obranca farského práva. Bol tiež literárne činný. Dva jeho spisy pripomína Zelliger v Pantheone. Zásluhou Rajczyho sa stalo, že r. 1796 prišiel do Tesár Mikuláš Kondé, stolnobelehradský biskup, aby dosial len požehnaný kostol posvätil. R. 1804 na tesársky kostol a väžu bol daný nový krov. V tomto roku tesársky kostol bol vylúpený zlodejmi, ktorí dostali sa do kostola cez okno zákristie. Za tesárskeho farára Rajczyho r. 1789 bol položený základný kameň k terajšiemu novoveskému kostolu. O rok neskôršie, začal sa stavať i na Vieske nový, sv. Jurajovi zasvätený kostol. Rajczy počas svojho účinkovania v Tesároch mal viacero kaplánov, z ktorých dvaja zomreli v Tesároch. To sú: Juraj Selčenský, 32 ročný, ktorý zomrel 18.marca 1815, a Jozef Toman, 25 ročný, zomrel 25.aug. 1823. Z ostatných tesárskych Rajczyho kaplánov nutné je pripomenúť vynikajúceho Slováka, neskôršieho banskobystrického biskupa a zakladateľa Slovenskej Matice, Dr. Štefana Moysesu. Štefan Moyses narodil sa 24.okt. 1797 vo Veselom n/ Váhom, z roľníckych rodičov. Otec menoval sa tiež Štefan Moyses a matka Anna Masarovičová. Skoro stal sa sirotou a preto zaujal sa ho bezdetný úradník baróna Antona Révayho, Ondrej Jelenčík, R. 1806 poslal ho do Trnavy na hlavnú školu. Tuná odbavil i gymnázium a bol prijatý do trnavského seminára. Z Trnavy poslali ho do ústredného seminára do Pešti. Učil sa ja-

zyku francúzskemu, maďarskému a nemeckému. Bohoslovie zakončil r. 1819 s výborným prospechom. Pre mladost' nemohol byť vysvätený, preto stal sa vychovateľom a učiteľom latinskej gramatiky synov Alexandra Liphayho, kráľovského radcu. V januári 1821 v Ostrihome bol vysvätený za kňaza. Vysvätil ho vtedajší ostrihomský arcibiskup kardinál Rudnay, ktorý o sebe povedal: „Slovák som a keby som i na katedre Petrovej bol, i tak Slovákom zostanem.“ Mladý kaplán Moyses, ten istý rok posielal na Vinicu Pánovu. Bol kaplánom na Bzovíku a koncom novembra 1824 bol poslaný za kaplána do Tesár. Stal sa druhým tesárskym kaplanom. Prvým bol Ján Héray. V Tesároch bol kaplánom až do smrti dekana Rajczyho, do 9. nov. 1825. Z Tesár odišiel do Pešti, kde stal sa slovenským kaplánom v chráme sv. Jozefa. Koncom februára 1828 složil doktorát filozofie na peštianskej univerzite. R. 1830 zanechal kaplánsky úrad, pretože bol bymenovaný profesorom filozofie na univerzite v Záhrebe. R. 1837 stal sa cenzorom všetkej horvatskej tlače. Ale pretože nepotlačoval novú illirsku, protimaďarskú literatúru, bol cenzorského úradu zbavený. R. 1847 zastupoval Horvatov na sneme v Prešporku. Jeho pričinením bolo v Záhrebe sriadené arcibiskupstvo a prvým arcibiskupom stal sa Slováč Haulík, trnavský rodák. Moyses za svoje zásluhy bol vymenovaný záhrebským kanonikom. Ale už dlho v Záhrebe nezostal, pretože 30. aug. 1850, na návrh cisára bol menovaný banskobystrickým biskupom. Moyses, jako biskup banskobystrický, r. 1861 menom všetkých

Slovákov poslal peštianskej vláde „memorandum“, v ktorom žiadal, aby vláda povolila sriadiť dve slovenské gymnázia a Slovenskú Maticu v Turčianskom sv. Martine. Vláda „memorandum“ neprijala, preto Moyses osobne išiel s „memorandom“ samému cisarovi do Viedne. Cisár nielen že požiadavkam Slovákov vyhovel, ale sám dal Moysesovi 2.000 zlatých jako podporu, pre sriadenie Slovenskej Matice. Moyses zomrel 5.júla 1869 v Banskej Bystrici a je pochovaný vo Svätom Kríži n/Hronom.

Dekán Rajczy zomrel v Tesároch 9.novembra 1825, kde bol i pochovaný.

Dňa 22.novembra 1825 stal sa v Tesároch farárom Štefan Thebery. Narodil sa 1.augusta 1785. Filozofiu študoval v Trnave, theologiu vo Viedni. Ordinovaný bol 28.augusta 1808. Kaplánom bol v Štiavnici a vo Svätom Benediku. Farárom bol v Sobe, v Bešeňove a od 22.novembra 1825 v Tesároch. Stal sa tiež konventualom konviktu svätobeňadického. R. 1841 v Tesároch previedol vizitáciu Michal Fekete, ostrihomský kanonik. O kostole toto hovorí: Tesársky kostol bol r. 1763 požehnaný a 1796, Mikulášom Kondé, stolnobelehradským biskupom posvätený. Výročie tohoto posvätenia svätí sa 3.nedeľu po sv. Duchu. R. 1804 väža a kostol bol znovu pokrytý a dvere a okná kostola opravené. Na väži sú 3 zvony, z ktorých jeden váži 7q, druhý 3½ q, tretí 50kg. V chráme sú 3 oltáre. Hlavný je zasvätený zvestovaniu P. Marie, prvý vedľajší sv. Petrovi a druhý sv. Jánovi Nep. O farárovi toto hovorí: Farárom je Štefan Thebery, ktorý má 57 rokov. Filozofiu študoval v Trnave, theologiu vo Viedni. Úplne dobre rozpráva slovensky,

maďarsky, nemecky a francúzsky. Kňazom je 34 roky, v Tesároch je 16 rokov. Kaplána má Jána Szabu, ktorý rozpráva maďarsky, slovensky a nemecky. O tesárskej škole hovorí: Škola je postavená tam, kde je organistovský byt. V zime ju navštevuje 30-40, v lete málo viac ako 10 detí. Škola slúži pre Tesáre, Mlyňany a Viesku. Veľmi zle je o ňu postarané. Nemá žiadon majetok a roľníci nechcú na ňu platiť. V zime v škole kúri sa len vtedy, keď deti nasbierajú v lese drevo. Keď je to nemožné, sedia v škole na krbe a zohrievajú sa vlastným dychom. Tesárskym organistom, učiteľom a zároveň notárom je František Križák, 46 rokov starý. Vie rozprávať slovensky a trochu maďarsky. Trikrát do týždňa učí katechizmus. Má tiež i miestoorganistu. Za zvonenie dostáva 5 zl., za natahovanie väžových hodín 10 zlatých. Kostolným otcom je Šimon Kutka, 36 ročný. Kostolníkom je Matej Danko. Tesáry r. 1842 mali 760 obyv. a celá farnosť 3.055 obyv. Všetci obyvatelia farnosti sú katolíci.

Thebery v Tesároch pôsobil 42 roky. Tiež tuná zomrel, jako 82 ročný starec. Bol pochovaný v tesárskom hrobitove a na hrobe má Epithaphium (náhrobný nápis vo veršoch.)

8. Dejiny filialok od tureckých vojen podľa kanon. vizitácií.

Vieska n./Ž.: Malá Viešťanská kaplnka, ktorú viešťanskí obyvatelia snád' niekdy pred tureckými vojnami dali vystavať, roku 1681 bola zmenená na kostolík, Kostolík rozhodli sa vystavať sami viešťanskí obyvatelia na svoj náklad. (Vid': Matrika I. Zápisnica vo Vieske 28.jan. 1681). Ale r. 1685 zomrel Juraj Szelepchényi, ostri-

homský arcibiskup, ktorý na Viešťanský kostolík, kde bol niekedy pokrstený, v testamente venoval 2.500 zlatých. Preto z úrokov tejto základiny, ktoré činily 150 zl. ročne, kostolík bol dohotovený a vyzdobený. Z úrokov základiny Juraja Szelepchényiho, r. 1689 pre viešťanský kostolík boli zakúpené: Sochy na hlavný oltár za 59 zl., 2 obrazy za 14 zl., pozlatenie starých sóch a obnovenie malieb za 40 zl. V tomto roku ostrihomský arcibiskup rozkázal v novovybudovanom viešťanskom kostolíku odslúžiť 24 omší za Juraja Szelepchényiho, bývalého ostrihomského arcibiskupa.

Vizitátor z roku 1713 o viešťanskom chráme toto hovorí: „Viešťanský kostol je zasvätený pamiatke sv. Juraja mučeníka a vojáka. Celý je klenutý i so zákristiou. Má dva oltáre. Hlavný oltár je zasvätený sv. Jurajovi. V strede oltára je obraz bolästnej P. Marie. Po bochoch sú sochy sv. Ladislava kráľa, sv. Štefana prvomučeníka, sv. Vojtecha a sv. Vavrinca. Naprostriedku vo výške je socha sv. Juraja medzi dvomi anjelmi. Na epištolnej strane je druhý oltár, v strede ktorého je obraz sv. Juraja mučeníka v pozlátenom ráme. Oltár má 10 drevených, pomalovaných svietnikov. Kazateľňa je drevená, malovaná a opatrená antipendiom. Kostol má strieborné, pozlátené ciborium, 2 strieborné pozlátené kalichy a tretí pozlátený medený. Mimo to má strieborný, pozlátený pacifikál so 4-mi drahokammi a 2 reliquiare. Chór kostola je drevený a na ňom je organ, ktorý má 4 mutácie. Lavice v kostole sú v dobrom poriadku. Väža kostola je murovaná a v nej sú 2 menšie zvony. Hrobitov je okolo kostola

a je ohradený novým múrom. Szelepchényiho základina je vložená v hlohoveckom forgáchovskom majetku, z ktorej úroky vynesú 150 zl. ročne.“

Vizitátor z roku 1732 o Vieske toto hovorí: „Vieska patrí p. Jánovi Radvanskému. Má svoj kostolík, v ktorom nad sanktuáriom je obraz arcibiskupa Szelepchényiho. Kostol mimo paramentov a kostolných predmetov má slovenský evangeliár. Okolo kostola je hrobitov, v ktorom je kaplnka sv. Františka a ossarium (kostnica). Pred hrobitovom je novovybudovaná kalvária s požehnaným krížom.“

Vo vizitácii z roku 1755 o Vieske je poznamenané: „Na vršku je kostol zasvätený ku cti sv. Juraja. Okolo kostola je hrobitov, v ktorom je izbietka sriadená pre pána farára, ktorý v zime pred alebo po sv. omši tuná čaká veriacich. Kostol má dve drevené väžičky. Tretia, novovybudovaná väža nie je spojená s kostolom. V nej sú dva väčšie zvony, ktoré v Tesároch posvätil biskup Majtshényi. (Vnútro kostola je opísané jako prv.) Kostol má nový orgán so 7-mimi mutáciami.“

Vizitátor z roku 1779 takto opisuje Viesku: „Vieska je malá osada, ktorá má dva rady domov. Prejdeš cez ňu asi za 8 minút. Od Tesár je vzdialená asi na 1/4 hodiny. Nad dedinou, na 260 krokov je kostol, okolo ktorého je hrobitov 7 siah a 50 decín dlhý a 42 siahy široký, múrom obkľúčený. V ňom zdarma môžu byť pochovávaní obyvatelia viešťanskí, slepčianski, mlynianski a verešvárski. No teraz už nikto sa v ňom nepochováva, lebo viešťania majú nový, od kostola na 30 krokov vzdialený hrobitov, ktorý je dlhý a široký asi 20 siah. Kostol má novovymurovanú väžu, 11 siah vysokú, pod ktorou je vchod

do kostola. Asi 10 krokov od kostola je iná murovaná väža, šindlom krytá, v ktorej je 14 q ťažký zvon. Šírka zvona je 6 a okružie 9 nôh. V tejto väži je tiež iný zvon, ktorý váži 7 q. Šírka zvona je 5 a okružie 8 nôh. Najväčší zvon (14q) bol posvätený biskupom A. Maytsényim r. 1741 v Tesároch. Sanktuárium kostola je 3 siahy vysoké, 3 siahy široké a 2½ siahy dlhé. Celé je kľenuté, ale nie je malované. Na epištolnej strane je jedna lavica, kde sedávajú najstarší z ľudu. Na strane evangelijnej v múre je malá skryňka, kde niekedy uschovávala sa sviatosť oltárna. Teraz slúži pre oleje. Lod' kostola je 3 siahy a 2 nohy vysoká, 3½ siahy široká a 9 siah dlhá. V lodi sú 2 chórusy. Jedon je nad vchodom do kostola, na ktorom je organ o 7 mich mutáciach a druhý nižšie pred prvým, ktorý siaha až do stredu lode. Pod kostolom nie je žiadna krypta. Pri vchode do hrobitova je malá, šindolom krytá izbička pre pána farára, ale už sa rúca. Kostol je dosť vzdušný, ale pre veriacich, ktorí schádzajú sa sem niekedy z celej farnosti je príliš úzky. Rozšíriť sa už nedá, preto vyžadovalo by sa ho srútiť a vystavať nový, hodne široký. Kazateľňa je stará, drevená a ozdobená rôznymi sochami starého štílu. Spovedelnicu kostol nemá, pretože nemá ju kde umiestniť. Hlavný oltár dal shotoviť ešte sám arcibiskup Szelepchényi. V strede má obraz sedmibolästnej P. Marie a vyššie nad ním je socha sv. Juraja mučeníka. Na strane epištolnej je iný oltár sv. Juraja mučeníka.“

Vieska r. 1732 mala 211 obyv., r. 1755 mala 219 ob. a roku 1779 už len 170 obyv. Príčina úpadku počtu obyvateľstva bola cholera (prvá). R. 1842 mala 350 obyv.

Vizitátor z roku 1841 o novovystavanom, až dosiaľ jestvujúcim kostole toto hovorí: „Viešťanský kostol začal sa stavať r. 1790 a je zasvätený sv. Jurajovi mučeníkovi. Dlhý je 17 siah, široký 7 siah a 1 nohu. Bol posvätený 1802 Jozefom Viltom, stolnobelehradským a samandrienským biskupom. R. 1829 znovu bol pokrytý a zákristijné dvere obnovené, pretože boli lúpežníkmi rozlámané. Na väži sú 3 zvony, z ktorých najväčší váži 14 q, stredný 7 q, a najmenší 50 kg. Tento kostol je vystavaný z úrokov fundácie (2.500 zl.), ktorú založil arcibiskup Juraj Szelepchényi. V kostole sú 3 oltáre. Hlavný oltár je zasvätený ku cti sv. Juraja, vedľajší na pravej strane ku cti sv. Jána Nepomuckého, druhý vedľajší na ľavej strane ku cti sv. Jána Krstiteľa. Kazateľňa je na ľavej strane, pri oltári sv. Jána Krstiteľa. Pod kostolom je krypta, so 48 miestami pre mrtvých. Kostolný otec a kostolník je Jozef Pauke.“

Nová Ves n./Žit.: Najlepšie záznamy, ktoré zachovali sa o tejto osade po tureckých vojnách, sú vizitačné listiny. Vizitátor z roku 1713 o starom novoveskom kostolíku hovorí: „Tento kostol je zasvätený ku cti sv. Tomáša, biskupa. Sanktuarium má klenuté, ale loď povalovitú. V kostole je jediný nový oltár, ktorý má v strede obraz sv. Tomáša, biskupa. Po bokoch oltára sú sochy sv. Petra a Pavla. Kazateľňa kostola je drevená, ale maľovaná. Chór je murovaný. Tiež väža kostola je murovaná a v nej je malý zvonček, ktorý váži 5 libier.“

Mimo kostolnej väži v strede dediny je drevená zvonica, v ktorej je jedon zvon. Vizitátor z roku 1732 o Novej Vsi toto hovorí: „Pánom Novej Vsi je moravecký gróf Juraj Paluška. Obec má kostol, ktorý je mimo dediny, za Žitavou. Zasvätený je sv. Tomášovi. V kostole sú dva strieborné, pozlátené kalichy, ktoré mu daroval dp. Adam Rell.“

Vo vizitácii z roku 1755 o novoveskom kostole toto je poznamenané: „Kostol je vystavaný za Žitavou, na pahorku zvanom Jóká. Na väži má potrebné zvony. Okolo kostola je hrobitov, ktorý je ohradený plotom. (Opis kostola je taký, ako v prvších vizitáciach.) Kostol nemá vlastného majetku, ale pred niekoľkými rokmi z majetku, ktorý tiahne sa až po tajňanskú cestu, dostával desiatky.“

Vizitátor z roku 1779 Novú Ves takto opisuje: „Nová Ves je osada ležiaca nižšie Slepčian, pred Žitavou. Má dva rady domov. Je asi 500 krokov dlhá a 20 široká. Kostol má na druhej strane Žitavy, od dediny – najmä v zime, keď je cez Žitavu zlý prechod – skoro ½ hodiny vzdialený. Kostol je vystavaný v gotickom slohu. V predu má vyčnievajúcu väžičku, v ktorej je malý zvonček. Sanktuárium kostola je 1½ siahy dlhé a široké a 3 siahy vysoké. Lod' kostola je 3½ siahy dlhá a vysoká, povalovitá. V lodi je drevený chórus, na ktorom je starý organ o 2-och mutáciach. Pod kostolom nie je žiadna krypta. Okolo kostola je hrobitov, 44 siahy dlhý a široký. Kostol má len jedon oltár s obrazom sv. Tomáša. Po stranách oltára sú sochy sv. Petra a Pavla. Kostol má tiež kazateľňu, ktorá je drevená.“

Lavice v kostole sú len podľa stien, ale i tie sú zničené. Kostol je tak malý, že nestačí ani pre obyvateľov Novej Vsi. Lepšie by bolo vystavať nový kostol v dedine, ako tento starý a od dediny tak vzdialený udržiavať. Kostol má 660 zl., uložených u Štefana Boronkayho. Nevieme kedy bol vystavaný, ani požehnaný. Služby božie majú sa tu ná konať každú 3. nedeľu. Ale pretože je v zime cez Žitavu zlý prechod a skoro polovina obyvateľstva do kostola dostaviť sa nemôže, služby božie odávajú sa tu len v lete, keď je pekný čas. Obec má tiež druhý hrobitov, od obce vzdialený na 240 krokov, 26 siah dlhý a široký, v ktorom je veľký drevený kríž.“

Vizitátor z r. 1841 o novovybudovanom novoveskom kostole toto hovorí: „Kostol bol vystavaný z povinných sbierok obyvateľov r. 1790, ku cti sv. Tomáša, ale dosiaľ neni omietený a tiež väžu nemá dostavanú. Príčinou toho nie sú natoľko novoveskí obyvatelia, ako skôr gróf Berthold. Vo zvonici, ktorá je v dedine sú tri zvony. Najväščí má 4 q, stredný 2½ q a najmenší 60 kg. V kostole sú 2 oltáre. Hlavný oltár je zasvätený ku cti sv. Tomáša, menší sv. Jozefovi.“ Ten istý vizitátor o novoveskom učiteľovi toto hovorí: „Učiteľom je 52 ročný novoveský notár, František Tóth. Rozpráva maďarsky a slovensky. Školu má vo svojej izbe. V zime, keď navštevuje školu viacej detí, škola vôbec nevyhovuje. Učiteľ nemá mnoho chvalitebných vlastností. Najmä pijatike neni veľkým nepriateľom. Lenže o tak chudobnú notársku stanicu ako je Nová Ves, muž dobrých vlastností uchádzať sa sotva kedy bude.“ Nová Ves r. 1732 mala 268 obyv., r. 1755 mala 296 obyv. a r. 1779 už 375 obyvateľov.

Slepčany: Túto obec spomína vizitátor r. 1779. Vo vizitačnej knihe takto ju opisuje: Slepčany od Tesár sú vzdialené na $\frac{1}{4}$ hod. Obec má dva rady domov, ktorých dĺžka je asi 300 krokov. Šírka ulice je 20 krokov. V tejto obci sú dva mlyny, z ktorých jeden je zdola dediny asi na 10 minút cesty, druhý na vršku smerom k Chrášťanom, asi v tej istej vzdialenosti. Na $\frac{1}{4}$ hodiny cesty vzdialený je pánsky majer Mýková Ves, kde bydlí 7 alebo 8 ľudí. Asi na 40 krokov od dediny leží kaplnka, vystavaná z kameňa, tehľami klenutá a šindlom pokrytá. 7 siah je dlhá a 3 siahy vysoká a široká. Podlahu má z tehál. V nej je drevený, ešte neúplne vypracovaný oltár so 6 svietnikmi. Kaplnku vystavali slepčianski obyvatelia r. 1778. Požehnal ju tesársky farár a zasvätená je sv. Jánovi Nepomuckému. Má svoj majetok, ktorý činí 100 zl. a je uložený u pána Štefana Boronkayho. Hrobitov leží na 240 krokov od dediny a je 56 siah dlhý a 34 siahy široký.

Podobne opisuje slepčiansku kaplnku i vizitácia z r. 1841. K tomu ešte dodáva: „Väža kaplnky je už na srútenie, preto namiesto nej je vystavaná zvonica, v ktorej sú dva zvony. Väčší váži 1q, menší 50 kg. Kostolným otcom kaplnky je Tomáš Baliga.“ O slepčianskej škole toto hovorí: „V Slepčanoch je učiteľom tamojší notár František Ružička. Rozpráva slovensky a maďarsky. Školu má veľmi biednu. Dlhá je len dve siahy, takže vmestí sa do nej sotva 10 žiakov. Bolo by žiaducné vystavať novú školu.“ Vizitácia z roku 1911 spomína už slepčiansky nový kostol, ktorý bol vystavaný r. 1881. Slepčany r. 1732 mali 228 obyv., r. 1755 mali 249 obyv. a r. 1779 už 313 obyv. R. 1842 mali 633 obyv.

Verešvár: Vizitátor z roku 1779 nasledovne opisuje túto dedinu: „Verešvár je malá dedinka, ktorá má asi 26 domov. Od Tesár je vzdialená asi na hodinu cesty. Nema ani kostola, ani kaplnky. Má však nad dedinou hrobitov, ktorý je asi 30 siah dlhý a 26 siah široký. Na hrobitove je veľký drevený kríž.“ Verešvár roku 1732 mal 193 obyv., roku 1755 mal 146 obyv. a roku 1779 mal 164 obyvateľov. Príčinou úbytku obyvateľstva bola nemoc cholera, ktorá tuná zúrila okolo r. 1750. Verešvár teraz patrí jako filialka do nevidzianskej fary.

Mlyňany: Po tureckých vojnách, prvýkrát táto malá osada spomína sa r. 1732. V tomto roku v Tesároch bola prevedená vizitácia a vizitátor o Mlyňanoch toto poznamenal: „Mlyňany sú malou osadou, ktorá susedí s Tesármi. Neďaleko dediny má kaplnku, ktorú vystavali, s povolením osvieteného a vysokodôst. pána Ladislava Pýbera, niekdajšieho ostrihomského gen. vikára, mlynianskí obyvatelia. Kaplnka i hrobitov, ktorý je okolo nej byly požehnané. V kaplnke je jedon oltár, ktorý je zasvätený k úcte svätej Heleny. Každoročne odbavuje sa tuná svätá omša a to na povýšenie sv. kríža. V strede dediny je zvonica, v ktorej je jedon zvon. V tomto roku (1732) Mlyňany maly 167 obyvateľov.“

O 23 roky neskoršie, opäť bola prevedená v Tesároch vizitácia. Vizitátor z tohoto roku (t.j. 1755) o Mlyňanoch bol poznamenal: „Tuná je šindľom krytá, v strede hrobitova postavená a sv. Helene zasvätená kaplnka. V kaplnke na oltári sú 4 svietniky a drevený kríž. Tesársky farár má tu dve role. Jedna rola je na Rybničku, ktorej jedon sused je Ján Šrámkó a druhý pánstvo. Druhá rola je na Gederi, ktorá susedí

na jednej strane s pánskym majetkom a na druhej strane s rolou Štefana Fogada. Mlyňany v tomto roku majú 212 obyvateľov.

Nový vizitátor z roku 1779, takto opisuje Mlyňany: „Táto obec leží vedľa Tesár. Má dva rady domov, ktoré sú postavené v dĺžke asi 300 krokov. Na 500 krokov od dediny je postavená kaplnka, ktorú obkľučuje hrobitov. Kaplnka má jedon oltár s obrazom sv. Heleny. Mimo to má jedon medený, ale pozlátený kalich i s patenou. Hrobitov, ktorý je okolo kaplnky, je 16 siah dlhý a 4 siahy široký. Do neho zadarmo môžu sa pochovávať všetci mlynianskí katolíci. Mlyňany v tomto roku mali len 156 obyvateľov.“ Keď porovnáme posledné dve spomenuté vizitácie tak vidíme, že na nákazlivú nemoc zvanú „cholera“, ktorá zúrila r. 1750-60, vymrela skoro úplná polovica mlynianského obyvateľstva. Najstaršie mlynianske rodiny (zistené podľa matrik) sú: Solčiansky, zeman Fogad (príbuzný Malonyaymu, slobodnému pánovi Mlynian), Vodný, Mlynár (neskoršie v matrikách píše sa Minár), Kukučka a Pobehaj.

Neskoršie v Tesároch bola prevedená vizitácia až r. 1841. Vizitátor o Mlyňanoch toto poznamenal: „Táto obec má kaplnku zasvätenú ku cti svätého Kríža (Dosiaľ bola zasvätená ku cti sv. Helene). Kaplnka má 138 zl., ktoré sú rozpožičané medzi mlynianskými obyvateľmi. Kostolným otcom kaplnky je Vavrinec Solčiansky. R. 1839, Eliaš Minár, mlynianský obyvateľ, pri krajinskej ceste, na rozhraní mlynianského a viešťanského chotára dal postaviť kamenný kríž. Mlyňany r. 1842 mali 390 obyvateľov. Terajší oltárny obraz sv. Kríža, ktorý je v kaplnke, namaloval Ján Kákonyi, byv. tes. kaplán.

9. Dejiny Tesár do súčasnej doby.

Od roku 1867 v Tesároch bol farárom Ignác Scolary. Narodil sa 15. decembra 1808 v Baňskej Bystrici. Filozofiu a teológiu študoval v Ostrihome. Po ordinácii, 25. februára 1832, bol ustanovený direktorom chóru v primacialnom chráme v Ostrihome. Tuná pôsobil až do roku 1836. Dňa 11. januára 1836 bol menovaný farárom v Kostolci. Po smrti tesárskeho farára Theberyho, 2. januára 1868, stal sa farárom v Tesároch. Skolary prišiel do Tesár vtedy, keď v jeho rodisku Štefan Moyzes, bývalý tesársky kaplán, z biskupského stolca zastával práva Slovákov. Neni preto divné, že i on, jako Slovák a odchovanec slovenskej literárnej školy, stal sa jej privržencom a členom Moyzesom založenej Slov. Matice. (Vid': Letopisy: Prví členovia S.M.). Jako tesársky farár staral sa o povznesenie Tesár a filialok. Za neho r. 1880 bola vystavená v Tesároch dvojtriedna škola a na viniciach postavená socha sv. Urbana. V júny 1881 na mieste srúcanej kaplnky v Slepčanoch počal stavať nový kostol, ktorý 20. mája 1883 požehnal. R. 1885 dal opraviť kostol vo Vieske. Keď po požari, roku 1880, bol renovovaný kláštor vo Svätom Benediku, Scolary zakúpil dva staré, ale veľmi cenné barokové oltáre tohoto kláštora a dal ich previesť do Tesár, kde v chráme zachovaly sa až na naše časy. Je to oltár sv. Jána Krstiteľa oltár sv. Urbana. Mimo to pre tesársky kostol zaobstaral lurdskú P. Mariu i s jaskyňkou a pre slepčiansky celé vnútorné zariadenie i s oltármi. Bol vodcom a organizátorom

viacerých slovenských púti do Ríma, začo od pápeža Leva XIII. obdržal titul čestného kaplána loretánskej (v zozname kňazov sa uvádza lateránskej) baziliky. Za svoje zásluhy bol vyznačený i inými cirkevnými hodnosťami. Najprv bol školským dekanom svätobenedického dištriktu. Roku 1886 stal sa okresným dekanom a čoskoro nato čestným metropolitným kanonikom ostrihomským. Bol zároveň konventuálom svätobenedického konviktu, dištriktuálny bibliotékar a kňazský špirituál. Medzi ľuďom aj dosiaľ trvá spomienka na tohto zbožného a príkladného tesárskeho farára. Jako tesársky farár mal nasledujúcich kaplanov: Julius Probszt, Ignác Poliakovič, Tomáš Pollák, Bartolomej Revický, Zigmund Weis, František Kubica, P. Dominik Steskal O.F.M., P. Julius Luzica O.F.M., P. Bartolomej Besedič O.F.M. a P. Arsenius Mixa O.F.M. Scolary zomrel 4.marca 1887 v Tesároch, kde bol tiež pochovaný.

Po jeho smrti nejaký čas spravoval tesársku faru kaplán Martin Čižmár, ale už ten istý rok za tesárskeho farára bol vymenovaný Ondrej Kormanovich. Narodil sa 19.nov. 1849. Bohoslovie študoval v Ostrihome. Ordinovaný bol 16.mája 1871. Kaplánom bol v Opatovciach a administrátorom v Čifárach. V Tesároch stal sa farárom r. 1887. Za neho dvakrát bol malovaný tesársky kostol. Za zvláštnu zásluhu môže sa mu pripočítať, že on, jako znamenitý hospodár, naučil tesárskych roľníkov vydatnejšiemu hospodáreniu a k novému spôsobu dochovávania dosiaľ u nás len veľmi málo rozšírených poľnohospodárskych plodín, ako napr. kukurice. Rakúsko-Uhorský štát vyznamenal ho čestným záslužným vo-

jenským odznakom. Bol tiež školským dekanom svätobenedického dištriktu a okresný bibliotékar. Jako tesársky farár mal nasledujúcich kaplánov: Jozef Niedermann, Ján Kákónyi, Viktor Galbavý, Jozef Buchta, Ján Wiedermann, Silard Orbán, Ondrej Vendégh, František Čambál, Linus Sasínek, Tivadar Bussay, Štefan Berényi a Pavel Kováč. Kormanovič zomrel r. 1908 a bol pochovaný v Tesároch.

Po Kormanovičovej smrti zakrátko spravoval tesársku faru Pavel Kováč, tesársky kaplán, ale ešte ten istý rok na tesársku faru bol inštalovaný bzovický farár, Ján Novotný. Novotný narodil sa 3. aug. 1862 v Komjaticiach, kde jeho otec bol správcom ľud. školy. Študoval gymnázium v Bratislave a v Ostrihome, bohoslovie vo Viedni. Ordinovaný bol 7. aug. 1885. Kaplánom bol v Opatovciach, v Nemčiňanoch a roku 1893 stal sa administrátorom v Sebechleboch. R. 1894 bol tuná inštalovaný za farára. R. 1900 obdržal faru na Bzovíku a r. 1908 v Tesároch. Pre Tesáre stal sa skutočným renovátorom farnosti, najmä po dušpastierskej stránke. R. 1909, jeho pričinením a za všeobecnej účasti veriacich, konaly sa v tesároch prvé misie. Ako ctiteľ a známy propagátor úcty Božského Srdca, 10. januára 1909 založil „Oltárny spoloček“, ktorý už prvý rok počítal 1145 členov. Mimo to na sviatok Božského Srdca, povolením cirkevnej vrchnosti, sriadil tradičnú slávnosť s eucharistickým sprievodom, ktorý až dosiaľ každoročne konáva sa tesárskymi ulicami. K popularite tohoto eucharistického sprievodu najviac prispely nástroje Kristovho umučenia, nesené pri sprievode tesárskymi dievčatmi, ktoré tesárskemu kostolu darovala vdova Ka-

tarína Minárová. Hoci prvý rok súčasnila sa tejto novosriadenej slávnosti len tesárska farnosť, preca po niekoľkých rokoch povest' slávnosti tak sa rozšírila, že nielen z okolia, ale až od Hrona prichádzali do Tesár pútnici v sprievodoch. Ten istý rok, keď bol založený v Tesároch „Oltárny spolok“, pre tesársky chrám bol zakúpený oltár Božského Srdca, nosiaca statua Srdca P. Marie a neskoršie -r. 1914- veľká zástava Božského Srdca. R. 1911 v Tesároch bola prevedená vizitácia. Vo vizitáčnej knihe je zaznamenané, že v Tesároch je dvojtriedna r. kat. ľud. škola, do ktorej prichádzajú i mlynianske dievky a že ju navštevuje spolu 176 detí. Jej správcom je Štefan Molnár, tesársky organista a učiteľom Michal Berencz. V tomto roku (1911), Tesáry mali 885 katolíkov a 29 židov. Farský majetok pozostáva zo 74 K.j. 637[□] rolí a 3 K. j. 1263[□] lúk. Zásluhou Novotného r. 1913 v Mlyňanoch bola postavená jednotriedna r. kat. ľud. škola.

Svetová vojna, ktorá trvala od r.1914-1918 i v obciach tesárskej farnosti zanechala na seba smutné rozpomienky. Vdovy, siroty, hlad a nákazlivé choroby boli jej efektmi. Mimo to 20.júla 1916 v Tesároch a vo filialkách boli zhabané kostolné zvony. Z tesárskej kostolnej väži boli vzaté tri zvony (o váhe 387 kg, 83 kg a 30 kg). Na väži zostal len jedon zvon a malý, terajší zákristijny zvonec. Po ukončení svetovej vojny prišiel štátny prevrat a utvorenie ČSR. Prvé dni prevratu známe sú t.zv. „rabovkami“, ktoré v Tesároch i s bolševickým maďarským vpádom opísal sám Novotný v knihe K. Medveckého: „Slovenský prevrat.“ Po roku 1920 v Tesároch bolo prevedené viacero zmien. R. 1924

Tesáry s Mlyňanmi boli spojené v jednu politickú obec Mlynianske Tesáry, ktorej starostom stal sa Ján Minár, tesársky obyvateľ. Avšak obec Mlynianske Tesáry dlho nejestvovala, pretože pre politické nesváry čoskoro opäť rozdelila sa na dve politické obce a to na Tesáry n/Žit. a Mlyňany. Koncom roku 1924 bol rozparcelovaný (- 619 k.j. ornej pôdy obsahujúci -) tesársky kapitulský majer a pre tesársky kostol (- v cene 38.862 Kč -) boli zakúpené štyri zvony (váha: 596 kg, 325 kg, 144 kg a 79 kg). O niečo neskôršie tiež pre Viesku boli zakúpené terajšie viešťanské zvony. R. 1926 traja pátri redemptoristi konali v Tesároch misie. R. 1929 na tesársku väžu a kostol bol daný nový krov, pretože starý bol značne poškodený búrkou, ktorá v tomto roku zúrila v Tesároch a na širokom okolí. Podľa sčítania obyvateľstva r. 1930 Tesáry n/Žit. mali 249 obyt. domov, 265 rodín a 1120 duší.

Novotný, ktorý ako kňaz a tesársky farár získal si neoceniteľné zásluhy, bol vyznačený rôznymi cirkevnými hodnosťami. Už r. 1908 stal sa školským dekanom svätobenedického dištriktu. R. 1919 bol menovaný okresným dekanom a neskôršie cirkevným inšpektorom nad št. reál. gymn. v Zlatých Moravciach. Po 23 ročnom pôsobení v Tesároch n/Žit. r. 1931 bol menovaný trnavským sídelným kanonikom. Počas svojho účinkovania v Tesároch mal nasledujúcich kaplanov: Pavel Kováč, Julius Bíro, Ján Málec, Anton Pánik, Pavel Macháček, Vavro Petrovič, Jozef Kostka (apostata, nateraz štátny zástupca v Bratislave), Ľudovít Mészáros, Michal Valach, Ľudovít Mészáros, Karol Ševera, Michal Ryšavý, Jozef Lukáčič, Jozef Zboraněk a Michal Ondriáš.

R. 1931, po odchode kanoníka Novotného, stal sa tesárskym farárom Ludovít Mészáros, bývalý tesársky kaplán. Mészáros narodil sa 28. júla 1892 v Bratislave. Jeho otec bol dozorcom bratislavskej trestnice. Gymnázium a začas práva študoval v Bratislave, bohoslovie v Ostrihome. Ordinovaný bol 16. mája 1915 v Ostrihome. Za kaplána bol disponovaný do Tesár, ale od r. 1916-1918 súčastnil sa svetovej vojny ako vojenský kurát. Po vojne opäť stal sa tesárskym kaplánom a bol tuná až do r. 1925. V tomto roku bol menovaný administrátorom v Hrachovišti. R. 1930 stal sa farárom vo Svätom Michale a r. 1931 v Tesároch. Po príchode do Tesár nemusel sa dlho zaoberať poznávaním tesárskych pomerov, keďže ich už z dôb kaplánskych dobre poznal, ale hneď po šlapajách svojho predchodcu dal sa do aktívnej práce za povznesenie tesárskej farnosti. Z dôb kaplánskych pripomenutiahodné sú jeho zásluhy, ktoré získal si za tesárske „Potravné družstvo“ a jeho novú budovu, ktorá z jeho pričinenia a za jeho predsedníctva bola vystavaná. Najpalčivejšia otázka, ktorá ho už z príchodu (-jako tesárskeho farára-) čakala, bola rím. kat. škola v Novej Vsi. Zdalo sa, že pre Cirkev bude už stratená. Ale preca podarilo sa novému tesárskemu farárovi nielen ju pre Cirkev zachrániť, lež pristavením nových tried i rozšíriť. R. 1933 bola plechom pokrytá väža viešťanského kostola, a postavená terajšia ohrada okolo tesárskeho kostola. O rok neskoršie bolo založené v Tesároch SKM,

ktorého čestným predsedom stal sa tesársky p. dekan a moderátorom vtedajší tesársky kaplán, Pavel Pánik. Dňa 16.júna 1935 v Tesároch mal primície Štefan Bitter, absolvent nitrianskeho seminára. Manuduktora mal vdp. kanonika Novotného a kazateľa vdp. tesárskeho dekana. Ten istý rok, (-12.júla-) v Tesároch boli druhé primície, ktoré mal dp. Štefan Okossy, absolvent bohosl. fakulty v Olomouci a tesársky rodák. Manuduktora mal tesárskeho vdp. dekana a kazateľa vdp. A. Černíka, assessora a chrástanského farára. Dňa 16.aug. 1935 v Tesároch slávil 50-ročné kňazské jubileum vdp. Novotny, trnavský kanonik. O slávnosti v „Slováku“ bola nasledujúca recenzia: Dňa 16.augusta v Tesároch n/Žit. celebroidal svoju zlatú sv. omšu bývalý tesársky farár vdp. Ján Novotný, kanonik. Už 15.augusta večer usporiadala tesárska študujúca mládež na jeho počesť akademiu, na ktorej bol prítomný i vdp. jubilant. Po akademii celé Tesáry v lampionovom sprievode, za hláholu zvonov a za zvuku hudby odprevádzaly jubilanta do fary. Druhý deň, hoci všedný, v Tesároch bol sviatkom. Takmer všetci veriaci prišli do chrámu. Vo veľkom venci, nesenom malými družičkami, za 25. kňazmi a niekoľkými bohoslovcami do chrámu prišiel tiež jubilant, aby odslúžil Najvyššiemu svoju zlatú sv. omšu. Peknú príležitostnú kázeň po evanjeliu povedal vdp. L. Mészáros, tesársky dekan-farár.

Milovanému jubilantovi celá tesárska farnosť privoláva: *Ad multos annos!* (J.G.). V tomto roku, zásluhou vdp. dekana, boli opravené tesárske väzové hodiny. Nasledujúci rok (1936) v Novej Vsi n/Ž. boli dvojce primície. Vo februári mal primície dp. Ján Demény,

absolv. rožňavského seminára a v máji dp. Ondrej Ďuriš, absolv. trnavského seminára. Obom bol manuduktorom tesársky vdp. dekan a kazateľom vtedajší tesársky dp. kaplán Ľudovít Zatóko. Dňa 9.aug. 1936 SKM v Tesároch n/Ž., pod protektorátom vdp. Ľ. Mészároša dekan-farára, poriadalo prvé farské dožinky. O dokonalom ich prevedení a úspechu jak morálnom, tak finančnom svedčia priaznivé recenzie vo viacerých časopisoch. Druhé farské dožinky konaly sa 1.augusta 1937 v Mlyňanoch. Dňa 5.aug. 1937 v Novej Vsi mal primície P. Ernest Nyáry, karmelitán. Monuduktorom a kazateľom bol mu vdp. tesársky dekan. Poslednú nedeľu pred započatím nového školského roku (1937-38) v Tesároch n/Ž. slávnostne bola požehnaná nová dvojtriedna budova rím. kat. ľudovej školy.

Prítomný stav tesárskej farnosti:

Farár: Ľudovít Mészáros, školský dekan svätobenedického dištriktu, okresný moderátor SKM pre maďarské obce zlatomoraveckého okresu, člen zlatomor. okr. zastupiteľstva, predseda „Potrav. družstva“ a všetkých školských stolíc tesárskej farnosti.

Kaplán: Pavel Gajdoš, nar. 29.sept. 1910 v Kňaziciach n/Ž. Gymnázium študoval v Zl. Moravciach, bohoslovie v Trnave. Ordinovaný bol 17.mája 1936. Kaplánom bol v Šoporni a od 9./III. 1937 v Tesároch n/Ž.

Bohoslovci: Vojtech Balko (rod. zo Slepčian), posl. bohosl. fakulty (IV.roč.) v Bratislave.

Julius Gábriš (nar. v Tesároch n/Žit.), posl. bohosl. fakulty (IV.roč.) v Bratislave.

Školy: V Tesároch je štvortriedna r.kat. ľud. škola. Jej správcom je Štefan Molnár, tesársky organista a

učiteľský sbor: Jozef Tichý, Berta Černáková a Maria Kotorová.

V Mlyňanoch je dvojtriedna r.kat. ľud. škola, ktorej správcom je Štefan Šebo a učiteľkou V. Feketová.

Na Vieske je dvojtriedna r.kat. ľud. škola. Učí sa striedave, pretože je len jedna učebná miestnosť. Správcom školy je Jozef Hudec a učiteľkou Františka Rapavá.

V Slepčanoch je štvortriedna štátna ľud. škola. Jej správcom je Ján Fidranský a učiteľský sbor: Fidranská, Széková a J. Švajdler.

V Novej Vsi je päťtriedna r.kat. ľud. škola. Učí sa striedave, pretože sú len štyri učebné miestnosti. Správcom školy je Ernest Šabo, novoveský organista. Učiteľský sbor: A. Šabová, V. Vechťová, G. Hamar a J. Gombár.

Dňa 1.septembra 1937.

Julius Gábriš,
posl. bohoslovnia.

Kronika tesárskej farnosti.

8./IX. 1937: Benedikovanie tesárskeho kostola.

Zásluhou nášho horlivého vdp. dekana, konečne bol vymalovaný, renovovaním všetkých oltárov, kazateľnice a krásneho barokového priečelia chóru ozdobený, ako i novými oknami opatrený tesársky farský kostol. Hoci nebolo treba nové benedikovanie tesárskeho kostola, preca „ad re-

*motionem scandali“ a k povzbudeniu veriacich bol do Tesár
povolany Dr. Horváth, Zlatomoravecký dekan, aby
novovymalovaný kostol požehnal. Dňa 8./IX. 1937, vo
výročitý deň prvého benedikovania tesárskeho kostola, za
asistencie vdp. tesárskeho dekana a bohoslovca Gábriša,
novovymalovaný tesársky kostol bol požehnaný.
Príležitostnú kázeň povedal Dr. Horváth a prítomným
poďakoval sa vdp. tesársky dekan.*

(Gajdoš.)